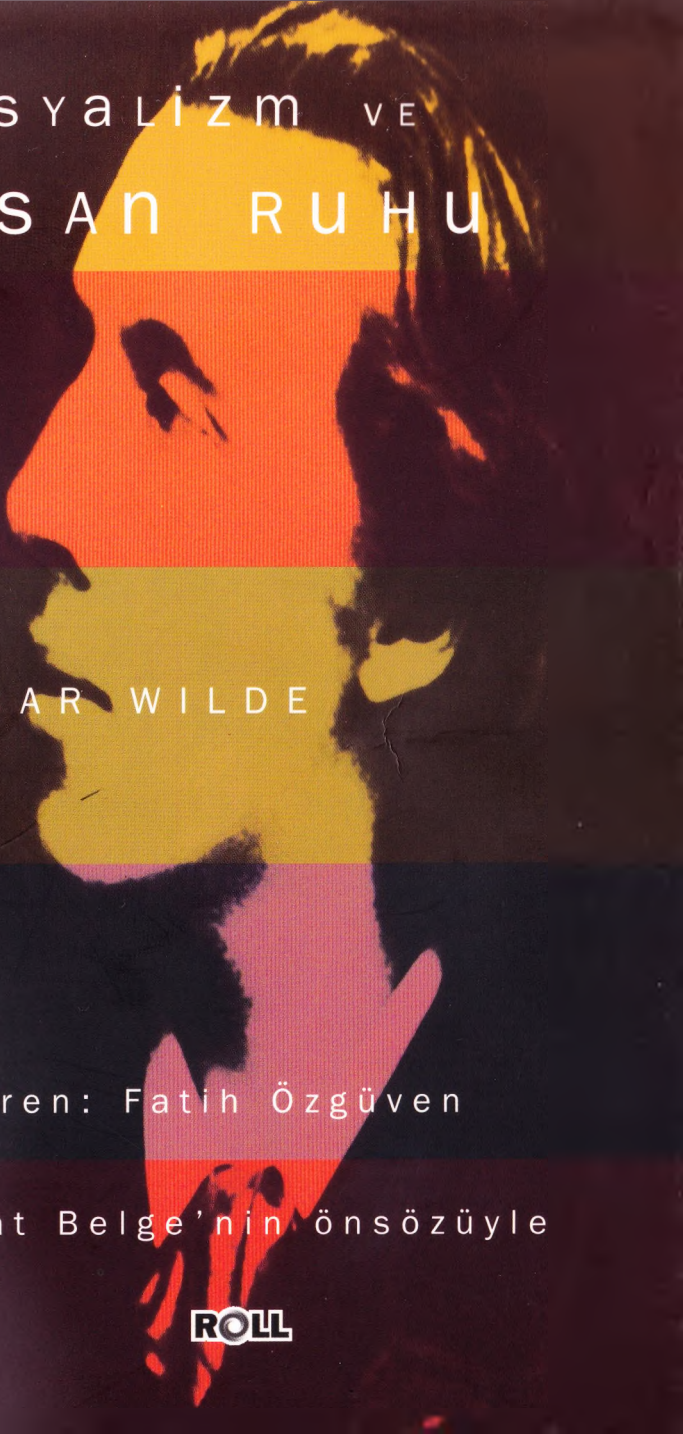
SOSYALİZM VE İNSAN RUHU

OSCAR WILDE

Çeviren: Fatih Özgüven

Murat Belge'nin önsözüyle

ROLL

OSCAR WILDE
SOSYALİZM VE İNSAN RUHU
ROLL

Sosyalizm ve İnsan Ruhu
(The Soul of Man under Socialism)
Oscar Wilde
1. Baskı: Roll
1000 Adet
İstanbul, 14 Mayıs 2000

Çeviren: Fatih Özgüven
Tasarım: Hakan Karataş
Grafik uygulama: Ender Ergün - Hakan Lokanoğlu
Dizgi: Abdurrahim Soğan
Yayına hazırlayan: Yücel Göktürk Merve Erol
Baskı ve cilt:
Altan Matbaacılık Ltd. Şti.
ISBN 975-93918-1-3

Nefes Yayıncılık
Billurcu Sok. No: 32/3
Taksim-İstanbul
Tel: (0212) 245 56 06 - 243 38 09

Sosyalizm ve İnsan Ruhu

The Soul of Man under Socialism

1891

Oscar Wilde

Çeviren: Fatih Özgüven

Başlama vuruşu

Nereden başlamalı?

Âdettendir, kimi kitaplara, bilhassa da "ilk kitap"lara bir "sunuş" yazılır... "*Sosyalizm ve İnsan Ruhu*" ilk gözağrımız; bir sunuş yapmaya "elimiz mecbur"

Hatta galiba iki kere mecbur; zira, içeriği bir yana, şekli şemali üzerine de birkaç söz söylemek gerekiyor.

Peki nereden başlamalı?

Kendi hikayemizden; 1994'te haftalık Express'le başlayıp 1996'dan beri Roll'la devam eden yolculuğumuzdan mı?

Yoksa, ilk kitap olarak niçin "*Sosyalizm ve İnsan Ruhu*"nu seçtiğimizden, Oscar Wilde'ın bizim için ne ifade ettiğinden mi? Ya da "sol sayfalar"dan, Wilde'ın makalesine "paralel" giden metinlerden, onları nasıl ve niye seçtiğimizden mi?

Belki de, Erkin Koray'ın "*Mesafeler*"iyle ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *"insan insandır ve bu da oldukça güç varılacak bir merhaledir"* cümlesiyle başlanabilir. Veya Âşık Daimî'nin "*Madem ki ben bir insanım*"ıyla birlikte William S. Burroughs'un *"insan, isim değildir, sıfattır"* deyişiyle...

Ya da, belki John Lennon'ın "*Imagine*"ı eşliğinde Metin Çulhaoğlu'nun şu sözlerinden:

"Marx'ın 1844 - 1848 arası oluşan sistemini 'açılmış', ama kapanmayacak bir parantez olarak değerlendirmek gerekir Bu parantez, ütopyacıların uzantı-

larıyla ve dönemin öteki sosyalist akımlarıyla ilişkiler sonucunda biçimlenmiş ve 'öyle' açılmıştır. Daha sonra içine pek çok şey konmuştur. Bunları tartışmak mümkündür, ancak günümüzde, parantezin açılışını sorgulatacak bir neden bulmak pek mümkün değildir."

Kapanmayacak "parantez"in açılışını Marx öncesine, 19. yüzyılın başlangıcına yerleştiren Cornelius Castoriadis'den de başlamak mümkün:

"*Temelde devrimci olarak bizim için bugün hâlâ geçerliliğini koruyan düşüncelerin önemli çoğunluğu, Marx'tan önce, 1800 - 1848 arasında, işçi hareketi tarafından, özellikle de İngiliz sendikalarının ve Fransız sosyalistlerinin gazetelerinde ifade edilmişti.*"

Ya da belki de, Susan Sontag'ın bu kitabı hazırlarken zihnimizde dolanıp duran bir deyişinden başlamalı: *"Biçim, içeriğin faaliyet alanıdır."*

Ama, galiba en iyisi, Sontag'ın başka bir sözünden, bizi Oscar Wilde üzerine başka bir açıdan düşündüren bir "saptama"sından başlamak:

"Büyük yazarlar ya koca olur, ya âşık...

Susan Sontag, "*Sanatçı: Örnek Bir Çilekeş*"te "*Camus'nün Defterleri*" başlıklı yazısına bu "Cosmo"vari tasnifle başlıyor, öyle başlayınca da arkası o minvalde geliyor. Haliyle merak ediyor insan: Kim koca, kim sevgili?.. Ve bu durumda, mesela Virginia Woolf veya Iris Murdoch hangi kategoriye giriyor?

Camus için şöyle diyor Sontag: *"Camus dışında düşünebildiğim hiçbir modern yazar sevgi uyandırmamıştır."* Sözü edilen sevgi, aşk değil, şefkat. Zaten, Camus de, Sontag'a göre, "âşık" değil, "koca"

Bize göre öyle değil, ama asıl takıldığımız o değil, "hiçbir modern yazar" ifadesi. Anlaşılan, Susan Sontag, Oscar Wilde'ı "modern yazar"lardan saymıyor.

Bir bakıma haklı olabilir aslında. Zira, Wilde'ı "modern"e sığdırmak –söz konusu modernin sıfatı "post"

olsa bile– pek mümkün değil gibi.

Wilde'ın "koca" mı, yoksa "sevgili" mi olduğuna gelince... Bize kalırsa, Oscar Wilde ne o, ne o... Veya her ikisi de. Sontag'ın güzergâhından devam edersek, Wilde için kullanabileceğimiz tek bir sıfat var galiba: "Seksi" Hatta, Sontag'a nazire, şöyle bile denebilir: *"Hiçbir modern yazar Wilde kadar seksi değildir."*

"Seksi"den kastımız "vamp" değil, Patti Smith'vari bir "seksapel" Roll okurları Tuğrul Eryılmaz'ın yorumunu hatırlar: *"Onu dinletelim birilerine, sonra 'bu kadın sizinle beraber olabilir' diyelim. Onların normal insanlar olduğunu düşüneceksek eğer, yüzde 85'inin 'hemen' demesi gerekir. Böyle bir ses duydun mu hayatında?"* (Roll, sayı 36)

Smith'in bir de Manic Street Preachers'ın kastettiği türden bir seksiliği var. İspanyol içsavaşında Franco faşizmine karşı savaşan Uluslararası Tugaylar'a ithafen yaptıkları *"If You Tolerate This"* (1999) ile kendilerinden epey söz ettiren Manic Street Preachers'ın solisti Nick Wire diyor ki:

"1948'de sağlık sigortası yasasını meclise kabul ettiren İşçi Partisi milletvekili Aneurin Bevan'ın açıksözlülüğü bize seksi geliyor..." (Roll, sayı 24)

Patti Smith'in seksiliğinin bir veçhesi de Aneurin Bevan misali... Vietnam kurtuluş savaşına ve Ho Chi Minh'e adadığı "Gung Ho" adlı yeni albümünün ilk şarkısı "One Voice" şöyle başlıyor: *"In the garden of consciousness / Bilincin bahçesinde..."* Patti Smith'le bilincin bahçesinde gezinmek, sevişmek gibi bir şey... Tıpkı Oscar Wilde okumak gibi...

Bu noktada soluklanıp "bahçe filozofu" Epikür'ün "izdeş"i Jean-Marie Guyeau'ya kulak vermekte fayda var galiba: *"Bütün duyular güzelliği takip eder. Duyguyu, düşünce ve iradeyi harekete getiren, aynı zamanda bunların kaynaşmış etkilerine bağlı bir haz uyandı-*

ran her izlenim güzeldir."

Sontag'a dönelim... Ve bir başka "sınıflama"ya. Sontag, Roland Barthes'a göre okurların ikiye ayrıldığını söylüyor: *"Kitapları okurken altını çizenler ve çizmeyenler."* Barthes ikinci gruptanmış... Biz ikisinden de değiliz, bazen çiziyoruz, bazen çizmiyoruz.

Sontag, Barthes'ın bu tercihi üzerine şu yorumu yapıyor: *"İnsan sevdiği vücudu karalamaz!.."*

Bize kalırsa, Sontag'ın mecazları kısa devre yapmış. İnsan sevdiği vücudu okşar, öper, emer, hatta dişler. Sevdiği kitabı da öyle okur: Altını çizer, kenarına not düşer, işaretler koyar. En azından, bazı insanlar, bazı kitapları, bazı metinleri böyle okur.

Oscar Wilde'ın sosyalizm ve insan ruhu üzerine yazdığı uzun makale de bizim için öyleydi. Öyle olduğu için de böyle oldu: Her sayfasına not düştük, işaret koyduk. (Ama altını çizmedik –metindeki italikler Wilde'ın). Elbette başkaları, başka notlar, başka işaretler koyardı. Sol sayfalarda yer alan alıntılar, nihayetinde yalnızca kitabı yayına hazırlayanları bağlar. Aslında, onları bile bağlamaz. Şöyle demek de mümkün pekala: O notları, Oscar Wilde dikte ettirdi!

Öyle veya böyle, vaziyet Erkin Koray'ın şarkısındaki gibi: *"Olan oldu bir defa, bari hepimize yarasın...*

Önsöz

Oscar Wilde adıyla "sosyalist" kavramının yan yana gelmesi, hele Türkiye gibi bir ülkede, insanları şaşırtabilir. "Türkiye gibi" derken, okur çoğunluğunun bu yazarı ancak yapılmış çevirilerden tanıma şansı olan herhangi bir toplumu kastediyorum.

Oscar Wilde denince *Dorian Gray* akla gelecektir; oyunları, masalsı öyküleri akla gelecektir; *De Profundis*'i okuyanlar olacaktır. Ama sosyalizm üstüne ne düşündüğünü –bunları anlatan yazıları büyük bir ihtimalle çevrilmemiş olacağı için– bilen fazla kişi çıkmayacaktır.

Ama Wilde'ın "memleketlisi" olan (yani "Büyük Britanya" bağlamında) ve dolayısıyla onu bütün yönleriyle tanıyan Hobsbawm gibi sosyalist bir tarihçi de onu bu düşünce akımının gerçek bir üyesi olarak gönmez: "Sosyalizmin yörüngesinde" dolanan biri ya da "sosyalizme sempatisini ilan eden" ama aslında "militan estet ve 'sanat sanat içindir'ci, 'dekadans' savunucusu" çevrelerden bir yazardır.

Hobsbawm'ın bu yargısı, daha doğrusu geniş bir kültürel bağlam içinde kişileri ve düşünceleri yerli yerine oturtma çabası muhtemelen geçerlidir.

Uzun yılların deneyimi ve birikimiyle zihnimizde "sosyalist"in bir resmi oluşmuş. Her kavram gibi bu da karmaşık, birçok şeyin bileşimi bir resim. Ama gene her bileşik nosyon bazı imgelere açık, bazılarını dıştalıyor.

"Sosyalist" deyince, fabrikada, proleter mahalle-

sinin kahvehane ya da meyhanesinde "yabancı bir öge" gibi durmayan, düşüncelerinin yanısıra dilini ve davranışını da böyle bir varoluşa uyarlamış bir insan tipi gelir aklımıza. Bunun yanında Oscar Wilde ne kadar olmadık bir görüntü!

İngiltere'nin ve Avrupa'nın uzun sürmüş Victoria Çağı'na (Kraliçe olan kadıncağız 1837'den 1901'e kadar hüküm sürerek bu çağla yaşıt oldu diye suçu onun üzerine atıyoruz, ama bu aslında Burjuva Çağı'dır), bu düzenin ikiyüzlü (ve dik yakalı) görenekçiliğine maddi ve manevi varlığının bütün kromozomlarıyla isyan eden bir dandi'ydi Oscar Wilde.

Bu Frenkçe kelimeyi kullanıyorum, çünkü bizim kültürün farklı olana tahammülsüzlüğü kelimenin Türkçesi olan "züppe"ye bütünüyle olumsuz bir anlam veriyor. Oysa ben Wilde'a "dandi" derken böyle olumsuzlukları düşünmüyorum. Sözünü ettiğim burjuva çağının kendi özellikleri, Wilde gibi özgür ruhlu bir insanın karşı çıkışının dandi'ce renk ve jestler taşımasını zorunlu kılıyordu.

"Paradoks", Oscar Wilde'ın başlıca edebi aracı ve felsefi silahıydı. Örneğin, oyunlarından şöyle tipik konuşmalar: "Şimdi yemekte beni Mary Farguhar'ın yanına oturtacaktır. O kadın da habire masanın öbür ucundaki kendi kocasıyla flört eder. Hiç hoş değil. Hatta ahlâklı da değil... Üstelik durmadan artıyor bu. Londra'da kendi kocalarıyla flört eden kadınların sayısı skandal ölçülerine ulaştı. O kadar kötü bir görüntü ki. Temiz çamaşırlarını toplum içinde yıkamak gibi..."

Dolayısıyla, Wilde'ın buradaki uzun makalesinin ilk cümlesini okuduğumuz zaman da, yazarın o ünlü paradokslarından biriyle karşı karşıya olduğumuzu düşünebiliriz: "Sosyalizmin tesisinden elde edilecek belli başlı kazanç, hiç şüphesiz, bunun bizleri o

pek sıkıcı şeyden, başkaları için yaşamak zorunluluğundan kurtarması olacaktır ki, halihazırdaki gidişatta, bu hemen hemen herkesin üzerine bir heyula gibi çöküyor." Ama Wilde'ın bu tür cümleleri aslında hiçbir zaman sadece bir hoşluk veya zeka oyunu yapmak amacıyla söylenmemiştir. Bu da öyle.

Sosyalizmi bireycilikten çok ortaklaşacılık ve başkaları için sorumluluk duymak gibi niteliklerle anlar, tanırız. Wilde daha ilk cümleden sosyalizmi, bizi başkaları için yaşamaktan kurtaracak bir şey olması nedeniyle istediğini söyleyerek konuya giriyor. Bu da Wilde'a özgü bir paradoks ve "züppelik" mi?

Bu cümleyi okuyan –ya da yazının tamamını okuyan– birçok kişi böyle düşünebilir. Ama bana pek öyle gelmiyor. Oscar Wilde'ın sosyalist bir düşünür olarak ele alınmasının gereği başka bir tartışma konusu –böyle bir "gerek" olduğunu sanmıyorum zaten. Ama kendini sosyalist görenlerin bu yazıda söylenenleri ciddiye alarak düşünmesi gerekir. Çünkü bunlar aslında sosyalist anlayışın içinde olan, ancak belirli nedenlerle yeterince öne çıkmamış bazı olgularla ilgili.

Sık sık tekrarlandığı gibi, özellikle Marx ve Engels'in öngördüğü sosyalizm, ileri kapitalist toplum aşamasını izlemesi beklenen bir toplum ve hayat tarzıydı, ama çok zaman ne "ileri", ne de hatta "kapitalist" toplumlarda gerçekleşti. Oysa Oscar Wilde gelişkin bir Batı toplumu ve böyle bir toplumda geçerli gelişkin bir bireysellik çerçevesinde bakıyor sosyalizme. Dolayısıyla söyledikleri, bence, ilk bakışta görüleceğinden bir hayli daha yakın Marx'ın sosyalizm anlayışına.

Belki bir mizaç, bir eğilim sonucudur, kendi hesabıma sosyalizmin "sosyal"liğine, dayanışma kültü-

rü ve etiğine önem veririm. Ama bunun bireyselliği ezecek ve yok edecek dozlara getirilmesinin sakıncalarını da, teoride olduğu kadar pratikte de bilirim. Bu sorunlar doğal olarak Oscar Wilde için son derece önemli; bireyselliği baskı altına alacak, kitleler adına bireyselliğe karşı manevi şantaj uygulayacak "ahlâkçılık" biçimlerinden hoşlanmıyor.

Aslında burada da Marx'a yakın olduğunu söyleyebilirim. Marx sosyalizmi bir "ahlâkçılık" olarak görmekten hiç hoşlanmamıştı. Hatta bunu sık sık abarttığı ve dolayısıyla bir "bilimcilik" yanıltısına yaklaştığı görülür. Gençliğinde doktorasını yazarken Epikuros ve Demokritos'un atom teorileriyle, özellikle bu bağlamda ilgilenmişti.

Marx, son analizde, kendisi istemese de, bir ahlâkçıdır. Ama Wilde gibi o da yüzyılın burjuva ahlâkçılığından nefret etmiştir. İşte bu noktada oldukça aykırı bu iki adam arasında ciddi bir ortaklık vardır: Sosyalizme, Hıristiyanlıkla karışık bir burjuva hayırseverliğinin bulaşmasına tahammül edemezler.

Oysa dünyanın pek çok yerindeki sosyalist hareketlerde buna benzer gelenekçi "ahlâkçılık" biçimleri sosyalist ahlâka karışmış, hatta onun yerine geçmişlerdir. Bu bakımdan Oscar Wilde'ın tavizsiz söylemi bir panzehir işlevi de görebilir.

Wilde, ahlâkı, dayanışmayı vb. sisteme havale ediyor: Sistem kurulsun, sömürüyü ortadan kaldırsın, insanlara kendi hayatlarını zenginleştirmede eşit imkanlar yaratsın; böylece bir insanın başka bir insana "acıma"sının, yardım etmeye çalışmasının, başkalarının "acılarını duyma ve paylaşma"sının manevi yükünü yok etsin; kısacası, "hayır" denen kurumu ihtiyaç haline getiren koşulları dünyadan silsin.

O zaman insan kendini özgürce geliştirebilir.

Oscar Wilde'a göre, bu nasıl yapılır? Şüphesiz kendini sanata, güzelliğe vererek. Şimdi, bu da Marx'ın söylediğine o kadar uzak değil. Marx, komünist rüyasını anlattığı o çok bilinen, kısacık bölümde (başka bir yerde söylediğine göre "ihtiyacı kadar alan") insanın sabah balık tutup öğleden sonra da keman çalmasından dem vurmuyor muydu?

Britanya Adaları'nda yaşayanlar, hem adalı, hem de dünyayı yeniden biçimlendirmiş bir imparatorluğun çocukları olarak, dünyada varolan her şeyi yaparlar, ama kendilerine göre yaparlar. Oscar Wilde'ı bir sosyalist olarak tanımanın şaşırtıcı bir yanı var –sosyalizm adına söylediklerinin de şaşırtıcı yanı olduğu gibi. Ama Oscar Wilde'a gününün Britanya bağlamında baktığımızda, bu şaşırtıcılıklar biraz azalabilir.

Wilde'ın çağdaşı John Ruskin (ikisinin de ölüm yılı 1900) İngiltere'nin en önemli estetlerindendir. Sanata ilgisi onu da işçi sorunuyla ilgilenmeye yöneltmişti. Böylece, Ruskin, Wilde kadar "atipik" bir sosyalist kategorisine girebilecek bir yazar olmuştur. Wilde gibi o da, dünyada herkesin bir sanatçı ve yaratıcı olmasına imkan verecek bir toplumsal sistemin kurulmasından yanaydı.

Wilde'ın düşüncelerinden etkilendiği öteki sanat tarihçisi ve estet Walter Pater, "sanat sanat içindir" akımının Britanya'daki başlıca sözcüsü olarak, sosyalizm gibi konulara adamakıllı uzaktı. Ama insana sanatçı ve yaratıcı olmasını sağlayan bir sistemin gerekliliğini tartışacak olsa, o da buna aykırı bir tutum benimsemezdi.

Bu çerçevede daha önemli isim muhtemelen William Morris'tir. Morris söz konusu kişiler arasında daha "bağıtlı" bir sosyalisttir. Sol bir sanat felsefesine sahip olmanın yanısıra, somut siyasete de

daha yakın durmuştur. 1880'lerde sosyal demokrat bir derneğe girmiş, birçok siyasi geziye çıkmış, ama sonra bu dernektekilerle anlaşamayınca kendi örgütünü kurmuştu.

Ama sanat alanındaki yeri, siyasettekinden çok daha önemlidir. Morris'in adı, "Arts and Crafts" akımıyla özdeş gibidir. Çağdaş dünyada mimarinin, tasanmın, süsleme sanatlarının sorunları ve imkanları üstüne sürekli kafa yordu. Akımın adının da düşündürdüğü gibi, endüstrinin ve kaba işlevselliğin egemen olduğu bir çağda, geleneksel zanaat anlayışını yenileyerek hayatı estetize etmek gibi önemli bir amacı vardı. Bu konularda dünyada bilinen en kayda değer teorisyen ve pratisyenlerden biridir.

Bu insanlar, daha sonraki yüzyıllann kurumlaşmış sol siyaset varyantlarında görmeye alıştığımız militan ya da militan entellektüellere pek benzemiyorlar. Ama bu, onların hayatlarında sosyalizmin havai bir heves olduğu anlamına gelmiyor. Herhangi bir "reel-sosyalist" ülkede bir "iç mekan" görmüş biri, Morris'in tasarım kaygılarının ya da Wilde'ın sosyalizmi estetik bir hayatın yolunu açacak bir sistem gibi anlamasının ne kadar gerekli bir "panzehir" olduğunu kolayca kavrar.

Murat Belge

Sosyalizm ve İnsan Ruhu

Bülbülün ve karganın ses organları benzer yapıdadır, ama birincisinin çeşit çeşit şakımak için kullandığı bu organları, ikincisi yalnız gagalamak için kullanmaktadır.
Charles Darwin

Erdemin ilk şartı
burjuvalardan nefret etmektir.
Gustave Flaubert

Sosyalizmin tesisinden elde edilecek belli başlı kazanç, hiç şüphesiz, bunun bizleri o pek sıkıcı şeyden, başkaları için yaşamak zorunluluğundan kurtarması olacaktır ki, halihazırdaki gidişatta, bu hemen hemen herkesin üzerine bir heyula gibi çöküyor. Hatta, hiç kimse için bundan kurtuluş yok gibi bir şey.

Ara sıra, yüzyıl içinde, Darwin gibi büyük bir bilimadamı, Keats gibi büyük bir şair, Mösyö Renan gibi seçkin bir eleştirel zihin, Flaubert gibi üstün bir sanatçı, kendini yalıtmayı, başkalarının gürültücü taleplerinin erişemeyeceği bir yerde tutmayı, Platon'un dediği gibi "duvarın sağladığı korunmaya" sığınıp içindeki cevheri kusursuzluğa eriştirmeyi başarmış, bu ona benzersiz bir kazanım sağladığı gibi, tüm dünyaya da emsalsiz ve sürekli kazanım sağlamıştır.

Ne var ki, bunlar birer kuraldışıdır. İnsanların büyük bölümü sağlıksız ve abartılı bir altrüizm yolunda hayatlarını ziyan etmekteler –hatta ziyan etmeye

1857'de, Brüksel'de toplanan Birinci İyilikseverler Kongresi'nde, Lille yakınlarındaki Marquette'in en zengin fabrikatörlerinden Bay Scrive, Kongre üyelerinin alkışları arasında, yerine getirilmiş bir ödevin soylu sevinci içinde şunları anlatıyordu: "Çocuklar için bir takım eğlence olanakları sağladık. Çalışırken şarkı söylemesini, yine çalışırken sayı saymasını öğretiyoruz onlara; eğlendiriyor bu onları ve geçimlerini sağlamak için gerekli 12 saatlik çalışmayı cesaretle kabul ediyorlar."
Paul Lafargue

zorlanmaktalar. Bunlar çevrelerinin çirkin bir yoksullukla, çirkin bir çirkinlikle, çirkin bir açlıkla kuşatıldığını görüyorlar.

Bütün bunlardan kuvvetle duygulanmaları kaçınılmazdır. İnsanoğlunun duyguları düşüncesinden daha çabuk uyarılır; ve bundan bir süre önce eleştirinin işlevi üzerine yazdığım denemede işaret ettiğim gibi, çekilen acılara sempati duymak, düşüncelere sempati duymaktan çok daha kolaydır.

Bu yüzden, bu insanlar hayranlık verici fakat yanlış yönlendirilmiş niyetlerle, büyük bir ciddiyet ve büyük bir duygusallıkla kendilerini, çevrelerinde gördükleri kötülüklere ilaç olma işine vermekteler. Ama onların ilaçları hastalığı iyileştirmiyor: Yalnızca uzatıyor. Hatta, ilaçları hastalığın bir parçası.

Mesela, yoksulluk sorununu, yoksulların hayatta kalmalarını sağlayarak çözmeye çalışıyorlar; ya da çok daha ileri bir ekolün yaptığı gibi, yoksulları oyalayarak. Ama bu bir çözüm değildir; güçlüğün daha da tırmandırılmasıdır. *Gerçek çözüm, yoksulluğu ortadan kaldıracak bir toplum düzeni kurmak, buna çalışmaktır.* Ve altrüizmin erdemleri gerçekte bu hedefin yerine getirilmesini engellemişlerdir.

Tıpkı en kötü köle sahiplerinin kölelerine iyi davrananlar olması ve bunların, kölecilik yüzünden acı çekenlerin köleciliğin korkunç içyüzünü görmelerini ve köleciliğin düşünenler tarafından anlaşılmasını engellemeleri gibi, halihazırda İngiltere'deki gidişat içinde, en büyük zararı verenler de en çok iyilik yapmaya çabalayanlardır.

Sonunda konuyu gerçekten incelemiş ve o hayatı bilen kimselerin –East End'de yaşayan okumuş ki-

Mülksüzlerin emekleri dışında hizmete sunabilecekleri bir şeyleri yoktur. Dolayısıyla, "mülk" ve "mülksüzlük", bütün sınıf ayrımlarının temel kategorileridir.
Max Weber

Özel mülkiyet hakkı, sömürme ve eziyet etme hakkı demektir. Özel mülkiyeti savunanlar, ekonomik adaletsizliği umursamayanlardır.
George Orwell

Bireylerin, işbölümüne ve kafa emeğiyle kol emeği arasındaki çelişkiye kölece boyun eğişleri sona erdiği zaman, emek yalnızca bir geçim aracı olmadığı zaman, bireylerin çeşitli biçimde gelişmeleriyle üretici güçler de arttığı ve bütün kollektif zenginlik kaynakları gürül gürül fışkırdığı zaman, ancak o zaman, burjuva hukukunun dar ufukları kesin olarak aşılmış olacak ve toplum, bayraklarının üstüne şunu yazabilecektir: "Herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre!"
Karl Marx

şilerin– söz alıp toplumu hayırseverlik, yücegönüllülük ve benzeri altrüist güdülerine gem vurmaya çağırdığına tanık olduk. Onlar bunu hayırseverliğin insanı alçalttığı ve ahlâksızlaştırdığı gerekçesini öne sürerek yapıyorlar. Son derece haklılar. Hayırseverlik çok sayıda günahın anasıdır.

Şunu da söylemek lazım: Özel mülkiyetin kurumlaşması sonucunda ortaya çıkan korkunç kötülükleri azaltmak için özel mülkiyeti kullanmak da ahlâksızlıktır. Hem ahlâksızlık, hem de adaletsizliktir.

Sosyalizmde, tabii, bütün bunlar ortadan kalkacak. Pis kokulu inlerde, pis paçavralar içinde yaşayan kimse kalmayacak, kimse başa çıkılmaz, tümüyle iğrenç koşullarda, sağlıksız, açlıktan avurdu çökmüş çocuklar yetiştirmeyecek.

Toplumun güvenliği şimdi olduğu gibi hava durumuna bağlı olmayacak. Don olduğunda yüzbinlerce insan işini kaybedip iğrenç bir sefalet içinde sokaklara dökülmeyecek, ağlaya sızlaya komşularından sadaka dilenip bir dilim ekmek ve bir gecelik kirli bannak uğruna tiksinç sığınmaevlerinin kapılarında küme küme toplaşmayacak. Toplumun her üyesi toplumun genel refalı ve mutluluğundan payını alacak ve arada sırada bir don olayı olursa, hiç kimsenin canı yanmayacak.

Öte yandan *Sosyalizmin kendisi sırf insanı Bireyselliğe götüreceği için değerli bir şey olacak.*

Sosyalizm, Komünizm ya da adına ne derseniz deyin, özel mülkiyeti kamusal zenginliğe dönüştürerek ve rekabetin yerine işbirliğini koyarak toplumu baştan aşağı sağlıklı bir organizma haline, olması gereken hale getirecek ve toplumun her bir üyesinin maddi refahını sağlayacak.

Devletçi sosyalistlere göre, kapitalizmin kötülüklerinin tek çaresi, bankaları, toprağı ve sanayii devletleştirmek, yani ekonomik ve siyasi iktidarı merkezileştirmektir. Otokratik veya oligarşik sosyalizm, sosyalizm değildir. Olsa olsa müşfik bir despotizmdir ve herhangi bir despotizmin şefkatini uzun süre sürdürdüğü tarihte görülmüş şey değildir.
Aldous Huxley

Çağdaş dünyamızda yönümüzü bulma gereksinimindeyiz: Ne istiyoruz? Bu tasarı neleri içeriyor? Nasıl gerçekleşebilir hale gelir? Hangi yeni sorunları ortaya çıkarır? Tüm bu konularda, Marx'ın bize söyleyecek hiçbir şeyi yoktur –yalnızca üretim araçlarındaki özel mülkiyeti yıkmak gerektiğinin dışında; bu da ancak, tam olarak ne anlama geldiğinin bilinmesi koşuluyla (bugün "devletleştirme"leri sosyalizm diye yutturmaya devam ediyorlar, öyle değil mi?) doğrudur. Başka sorunlar da vardır...
Cornelius Castoriadis

Emek, zenginler için harikalar yaratır, ama işçi için yoksunluk üretir. Saraylar yapar, ama işçi için inler üretir. Güzellik yaratır, ama işçi için solup sararma üretir. Makine durumuna indirgeyerek barbarlık içine düşürdüğü işçiyi fizik ve törel bakımdan alçaltır; zihin alanını genişletirken alıklığı ve budalalığı işçinin yazgısı durumuna getirir.
Karl Marx

Daha açık bir deyişle, hayata esas temelini ve esas çevresini kazandıracak. Fakat, yaşamı kusursuzluğun en yüksek mertebesine çıkarmak için, daha fazlasına gerek vardır. Gerek duyulan şey Bireyselliktir.

Sosyalizm eğer Otoriter karakterli olursa, halihazırdaki politik güçle silahlanmış hükümetler yerine, ekonomik güçle silahlanmış hükümetler olacak olursa, tek kelimeyle, Endüstriyel Tiranlıklar ortaya çıkarsa, o zaman insanlığın sonu başından da kötü olacak.

Halihazırda, özel mülkiyetin varlığı, bir sürü insana çok kısıtlı bir bireyselliğini geliştirme imkanı veriyor. Bu kişiler ya hayatlarını kazanmak için çalışmak zorunda değiller, ya da onlara kendilerine gerçekten uygun olan, zevk aldıkları etkinlik alanını seçme fırsatı veriliyor. Bunlar şair, düşünür, bilim ve kültür adamları –özetle, gerçek insanlar, kendilerini gerçekleştirebilmiş insanlar ve onların şahsında insanlık da kısmen kendini gerçekleştirebiliyor.

Öte yanda ise, mülk sahibi olmadıkları için ve her zaman düpedüz açlıktan ölmenin sınırında oldukları için, yük hayvanları gibi çalışmak zorunda olan insanlar var. Yaptıklan işler onlara hiç uygun değil; onlan muhtaç olmanın akıldışı, aşağılayıcı zorbalığı yüzünden yapmaya mecbur kalıyorlar. Bunlar Yoksullar: Onların ortamında ne davranışlarda incelik, ne hoşsohbet olmak, ne uygarlık ve kültür, ne zevklerde incelmişlik ne de yaşama sevinci var.

Onların bir arada oluşturdukları güçten İnsanlık büyük bir maddi refah kazanıyor. Ama kazandığı tek şey maddi sonuçlar, yoksul insanın kendisinin hiçbir önemi yok. O, kendisine saygı duymak şöyle dursun,

Özel mülkiyet çerçevesinde şeyler ters bir anlam kazanırlar. Herkes bir başkasında yeni bir gereksinme yaratıp onu yeni bir bağımlılığa sokmaya, yeni fedakarlıklara sürüklemeye, yeni bir doyum yoluna alıştırmaya, herkes başkasının üzerinde dışsal bir egemenlik kurup kendi bencil gereksinmelerini doyurmaya bakar. Her yeni ürün, karşılıklı dolandırıcılık ve karşılıklı soygunculukta yeni bir potansiyeli temsil eder İnsan, insan olarak yoksullaşır.
Karl Marx

onu ezen bir Gücün sonsuz küçük bir zerreciği: Hatta bu güç onun ezik kalmasını tercih ediyor, çünkü bu durumda o insan çok daha itaatkâr oluyor.

Elbette, özel mülkiyet koşullarında gerçekleşen Bireyselliğin her zaman, kağıt üzerinde bile, güzel ve harikulade olmadığı, yoksulların da, kültürleri ve çekici yanları olmasa da, gene de birçok erdemleri olduğu söylenebilir. Bu iki ifade de tamamen doğru sayılabilir.

Özel mülk sahibi olmak çoğunlukla son derece ahlâk bozucudur, ve Sosyalizmin bu kuruma son vermek istemesinin nedenlerinden biri de elbette budur.

Hatta, mülk gerçek bir başbelasıdır. Birkaç yıl önce, taşrada, insanlar mülkün sorumlulukları olduğunu söyleyerek dolanıp durmaktaydılar. Bunu o kadar sık ve o kadar can sıkana kadar söylediler ki, sonunda, aynı şeyi kilise de söylemeye başladı. Bunu artık her kilise kürsüsünden duymak mümkün. Son derece de doğru.

Mülkün sadece sorumlulukları değil, o kadar çok sorumluluğu var ki, aşırı oranlarda edinilmesi sıkıntıdan başka bir şey getirmiyor. İnsana sonsuz talepler getiriyor, işlerle sonsuz ilgilenmek zorunda kalıyorsunuz, bitmez tükenmez bir başağrısı. Mülk sadece haz getirseydi ona katlanabilirdik; fakat sorumlulukları onu katlanılmaz hale getiriyor. Zenginlerin çıkarı için ondan kurtulmalıyız.

Yoksulların erdemleri hiç de karşı çıkılacak şeyler değil, bunun böyle olması da çok yazık. Sık sık yoksulların hayırseverlik karşısında gönül borcu duydukları söylenir.

Çoğunluğun ürettiğine el koyan azınlığın mutlak zaferi şudur: Ayda 150 milyon ile dört kişiye bakıp bir gecekonduda oturan ve günde 10 saat çalışan insanın, kendi gibi binlerce kişinin emeğini emen başkasının karşısında öfkelenmemesi, ona hak vermesidir
Orhan Pamuk

Devrim hakkı diye bir hakkın olduğunu herkes kabul eder Bu, bir yönetimin despotluğunun veya yeteneksizliğinin tahammül edilmez olması halinde, ona destek olmayı reddetmek ve ona karşı direnmek hakkıdır.
Henry David Thoreau

Haksızlığı her kabul ediş daha büyüğünü doğurur.
Ahmet Hamdi Tanpınar

Bazıları öyledir ama *yoksulun kalitelisi hiçbir zaman gönül borcu duymaz.* Onlar nankör, hoşnutsuz, dikbaşlı ve asi olurlar. Böyle olmakta da son derece haklıdırlar.

Hayırseverliğin gülünç derecede yetersiz bir kısmi borç ödeme yolu ya da duygusal sadaka olduğunu düşünürler, ki bu da genellikle bu duygusallığı gösteren kişinin onların özel yaşamları üzerinde zorbaca egemenlik kurması gibi bir küstahlığa yol açar.

Zenginlerin sofrasından dökülen bir-iki kırıntı için neden gönül borcu duysunlar ki? O sofraya onlar da oturmalıdırlar ve artık bunun farkına varmaya başlıyorlar. Hoşnutsuz olmaya gelince, böyle koşullar altında ve böylesi düşkün bir yaşam biçiminde hoşnutsuz olmayan kişi hayvanın tekidir.

Tarih okumuş herkes bilir ki, itaatsizlik insanın asıl erdemidir. İlerleme itaatsizlik yoluyla kaydedilir, itaatsizlik ve başkaldırı yoluyla.

Bazen yoksullar tutumlu oldukları için övülürler. Oysa yoksullara tutumluluk önermek hem kaba bir şaka hem de hakarettir. Açlıktan ölen bir adama daha az yemesini öğütlemek gibi bir şeydir. Bir işçi ya da köylünün tutumlu olması son derece ahlâkdışı bir şey olurdu.

İnsan kötü beslenen bir hayvan gibi yaşamaya dünden razı olmamalıdır. Öyle yaşamayı reddetmelidir, ya çalmalı ya da öfkesini dile getirmelidir, ki bazıları bunun da hırsızlığın-uğursuzluğun bir biçimi olduğunu düşünürler.

Dilenmeye gelince, o elini uzatıp almaktan daha güvenlidir, ama uzanıp almak dilenmekten daha şıktır. Evet, nankör, tutumsuz, hoşnutsuz ve asi bir yok-

Siyahlar arkada oturuyorlar. Bir beyaz adam çıkmış, 'ben siyahlarla yanyana oturmak istiyorum' demiş, arkaya oturmuş. Sen misin arkaya –siyahların yanına– oturan! Adamı bir güzel dövüp indirmişler ilk durakta...
Bunu NTV'de bir belgeselde gördüm. Adamın kendisi çıktı. Artık yaşlanmış tabii, bunu anlatıyor. Yerel gazetelerde de çıkmış adam, hastanelik edilmiş hali var. O kadar sevdim ki o adamı, tanımıyorum, ismini bilmiyorum, hiçbir zaman görmeyeceğim. İşte benim kardeşim o, hepimizin kardeşi o.
Halil Turhanlı

sul, büyük olasılıkla sahici bir kişiliktir ve onda çok cevher vardır. En azından sağlıklı biçimde sesini yükselten biridir.

Erdemli yoksullara gelince, insan onlara acıyabilir elbette, ama hayranlık duyması olacak şey değildir. Onlar düşmanla özel koşullarda bir anlaşma yapmışlardır ve doğuştan hakları olan şeyi pek sefil bir kap yemeğe satmışlardır. Aynı zamanda fevkalade aptal olsalar gerektir.

Bir insanın, bu yasalar altında kendisine güzel ve entellektüel bir hayat biçimi sağlayabildiği sürece, özel mülkiyeti koruyan ve mülk edinmeye izin veren yasaları kabul etmesini anlarım. Ama hayatı böyle yasalarla bozulup çirkinleştirilmiş birinin onların devamına ses çıkarmaması bana neredeyse inanılmaz geliyor.

Mamafih, bunun açıklamasını bulmak da çok zor değil. Kısaca şu: Sefalet ve yoksulluk o kadar aşağılayıcı şeylerdir, insan doğası üzerinde öylesine felç etkisi yaratmaktadırlar ki, hiçbir sınıf kendi çektiği ıstırabın gerçekten bilincine varamamaktadır. Bunu onlara başkalarının anlatması gerekir, çoğunlukla da bunu söyleyenlere kesinlikle inanmazlar.

Büyük işverenlerin provokatörler hakkında söyledikleri tartışmasız doğrudur. Provokatörler, her işe burnunu sokan, her şeye maydonoz bir grup insandır, ki bunlar, toplumun halinden son derece de hoşnut bir sınıfının üzerine çöker ve onların arasına hoşnutsuzluk tohumlarını serperler.

Provokatörlerin bu kadar vazgeçilmez olması tam da bu yüzdendir. Onlarsız uygarlığımızın şu yarım yamalak halinde gelişme denen şey olmazdı.

Köleciliği savunan bir yönetimi hükümetim olarak kabul edemem. Köleliği kaldırmak istiyoruz diye ortaya çıkanlar, ("abolitionist"ler) bugünden tezi yok, Massachusetts hükümetini desteklemekten vazgeçsinler, hak yerini bulsun diye de bir kişilik çoğunluk elde edecek kadar beklemesinler.
Henry David Thoreau

Lenin ve Troçki'nin bulduğu tedavi, tedavi edecekleri varsayılan hastalıktan daha beterdir.
Rosa Luxemburg

Sen çalışıp çabalarsın, çoluk çocuğunun karnını doyuramazsın; o yan gelip yatar, elini ılık sudan soğuğa vurmaz, bir eli yağda, bir eli baldadır. Bir de sen götürür arkadaş, üstelik de reyini bu padişah hayatını sürenlere verirsin. Olur mu? Benim bu fukara kısmının gidişine de, davranışına da aklım ermedi gitti.
Yaşar Kemal

Amerika'da kölelik, köleler tarafından girişilen bir hareket sonucu, hatta onların özgür olmak yolunda açıkça bir istek bildirmeleri dolayısıyla ortadan kaldırılmış değildir.

Kölelik, kendileri köle ya da köle sahibi olmayan, hatta konuyla hiçbir ilgileri olmayan, Boston'da ya da başka kentlerde yaşayan bir takım provokatörlerin ağır biçimde yasadışı davranışları sonucu kaldırılmıştır.

Kuşku yok ki, meşaleyi yakan, bütün olayı başlatan Abolitionist'ler olmuştur. Kölelerin kendilerinden sadece çok az yardım görmemiş olmaları değil, hemen hiç sempati görmemiş olmaları da dikkat çekicidir; savaşın bitiminde de köleler özgür olduklarını gördüklerinde, hatta açlıktan ölecek denli mutlak bir özgürlük içinde olduklarını gördüklerinde, birçoğu bu yeni gidişattan acı bir pişmanlık duymuştur.

Düşünen insan için, tüm Fransız Devriminin en trajik olayı, Marie Antoinette'in kraliçe olduğu için öldürülmesi değil, Vendee'li aç köylünün feodalizmin çirkin davası uğruna seve seve ölüme gitmiş olmasıdır.

O halde, şurası açıktır ki, Otoriter bir Sosyalizm işimize yaramayacaktır. Çünkü halihazırdaki sistemde çok sayıda insan belli ölçüde özgür, ifade özgürlüğüne sahip, mutlu hayatlar yaşamaktayken, endüstriyel-kışla sistemi ya da bir ekonomik zorbalık sisteminde, kimsenin böyle bir özgürlüğü olamayacaktır.

Yaşadığımız toplumun bir kısmının hemen hemen köle gibi yaşaması esef edilecek şeydir, fakat

Savcı: Bu, yalanlarla dolu bir broşürdür. Kızıl Yıldız Traktör Fabrikası'ndaki işçilerin durumunu ele alırken gerçeği tümüyle çarpıtmaktadır. Yazar, Parti'nin ve sendikanın desteğiyle fabrika yönetiminin işçileri sömürdüğünü ve sistemli olarak aşağıladığını söylemektedir! Ona göre, işçilerin durumu klasik kapitalizm altındaki proletaryanınkiyle aynıdır. Macar işçileri ile sömürgeciliğin ilk dönemlerindeki yerlileri özdeşleştiren bu broşür, sendikaları işçilerin çıkarlarına tamamen yabancı "paralı düşmanlar"a benzetmektedir.
Sanık: Burada söz konusu olan gerçek, kapitalizmin yarattığı bir kurum olan parça başına ücret sisteminin korunmasının belirli toplumsal grupların çıkarlarına olduğu ve çoğunluğun çıkarlarına hizmet etmediğidir.
Yargıç: Sanığın Macaristan'da işçi sınıfının sorunlarını umursamayan ayrıcalıklı ve dokunulmaz bir sınıfın varolduğu görüşünü 1970'ten beri taşıdığını biliyoruz.
Karar: Budapeşte Mahkemesi Miklos Haraszti'yi sekiz ay hapse mahkum etmiş, ancak üç yıl süreyle gözetim altında tutulması koşuluyla bu cezayı ertelemiştir. Sanık, üç yıl içinde kanunlara karşı gelmekten mahkum olursa bu ceza uygulanacaktır.
Miklos Haraszti'nin yargılanması, İkinci Oturum, 10-11 Ocak 1974

sorunu toplumun tümünü köleleştirerek çözmeyi önermek çocukçadır. Her kişi kendi işini seçmekte özgür bırakılmalıdır. Ona hiçbir zorlama getirilmemelidir. Zorlanacak olursa, işi kişiye uymayacak, kendi başına da iyi bir iş olmayacak, kimsenin de işine yaramayacaktır. İş derken de her türlü etkinliği kastediyorum.

Bugün hiçbir Sosyalistin ciddi ciddi, bir müfettişin her sabah her evi ziyaret ederek her yurttaşın kalkıp sekiz saat kol kuvvetine dayalı iş yapıp yapmadığını denetleyeceği bir sistemden yana olacağını sanmam. İnsanlık o aşamayı geçti ve bu tür bir yaşamı, gelişigüzel bir tavırla, mücrimler demeyi seçtiği insanlara reva görmekte.

Fakat itiraf edeyim ki, karşılaştığım sosyalizan fikirlerin çoğu, bence tam zorlama değilse de, otorite fikriyle lekelenmiş durumdalar. Elbette ki otorite ve zorlama söz konusu bile olmamalı. Her türlü ortaklaşalar isteyerek yapılmalıdır. *İnsan, sadece isteyerek giriştiği işbirliklerinde kendini iyi hisseder.*

Fakat, halihazırda gelişimi için az çok özel mülkiyetin varlığına bağımlı olan Bireyselliğin nasıl olup da özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasından yarar sağlayacağı sorusu sorulabilir. Cevabı çok basit. Doğru, varolan koşullar altında, Byron, Shelley, Browning, Victor Hugo, Baudelaire ve diğerleri gibi özel gelir sahibi bir-iki kişi, az çok kusursuz biçimde kendi kişiliklerini ortaya koyabilmişlerdir. Bu adamlardan hiçbiri bir gün bile olsun emeğini kiralamamıştı. Yoksulluk yükü üzerlerinden alınmıştı. Büyük bir avantaja sahiptiler.

Soru, böyle bir avantajın çekilip alınmasının Bireyselliğin yararına olup olmayacağıdır. Alındığını varsa-

Doğanın denetim altına alınması ve daha çok, daha değişik şeyler üretilebilmiş olması, sanki hayattaki en önemli amaçmış gibi ele alındı. İnsan bu süreç içinde kendini bir eşya durumuna dönüştürdü. Değer sıralamasında, yaşamak mülkiyetten daha alt sıraya geçti, sahip olma varolmanın üstüne çıktı.

Erich Fromm

İnsanın eşya üzerinde iktidar kurma isteği ne kadar yoğun olursa, eşyanın onun üzerindeki tahakkümü de o kadar ağır olur ve insan da gerçek bireysellik özelliklerinden o kadar uzaklaşır, zihni giderek bir biçimsel akıl otomatına dönüşür.

Herkes kendi başının çaresine bakmaya girişince, bireysellik zedelenmektedir. Sıradan insan siyasete karışmaktan vazgeçtiği zaman, toplum orman kanunlarına dönmekte, bu da bireyselliğin son kalıntılarını bile silip süpürmektedir.

Max Horkheimer

yalım. O durumda Bireyselliğe ne olur? Bundan nasıl yarar sağlar?

Şöyle yarar sağlar: Yeni ortaya çıkan koşullarda, Bireysellik şimdikinden çok daha özgür, çok daha seçkin ve çok daha yoğun olacaktır. Adını andığım şairlerin düşgücüyle gerçekleştirilmiş büyük Bireyselliğinden değil, tüm insanlıkta genel olarak içerik ve potansiyel olarak varolan büyük, fiili Bireysellikten söz ediyorum.

Çünkü özel mülkiyetin tanınması, gerçekte insanla onun sahip olduklarını birbirine karıştırarak Bireyselliğe zarar vermiş, onu gölgelemiştir. Bireyselliği tamamen yolundan saptırmıştır. Hedefi gelişme değil, kazanç olmuştur.

Öyle ki, insanoğlu, önemli olanın varolmak değil, sahip olmak olduğunu düşünmüştür. *İnsanoğlunun gerçek kusursuzluğu sahip olduklarında değil, insan olarak ne olduğunda yatar.*

Özel mülkiyet gerçek Bireyselliği ezmiş, yerine sahte bir Bireyselliği dikmiştir. Toplumun bir kesimini aç bırakarak Birey olmalarını engellemiştir. Toplumun diğer kesimini ise yanlış yola sokarak ve önlerine engeller koyarak Birey olmaktan alıkoymuştur.

Hatta, insanın kişiliği sahip olduklan tarafından öylesine ele geçirilmiştir ki, İngiliz yasaları her zaman kişinin mülküne karşı işlenen suçları onun şahsına karşı işlenen suçlardan daha şiddetle cezalandırmıştır ve mülk hâlâ tam yurttaşlığın sınanmasıdır.

Paranın kazanılması için gerekli olan çalışma da çok ahlâk bozucudur. Mülkün muazzam ayrıcalık, toplumsal konum, onur, saygı, paye ve buna benzer hoş şeyler sağladığı bizimki gibi bir toplumda, doğası

1990'larda, Japoncada "gönüllü olarak aşırı çalışmak" anlamına gelen "karo" sözcüğünden, "aşırı çalışmaktan ölmek" anlamına gelen "karoşi" sözcüğü türetilmişti. Bu sözcük kısa sürede İngilizce, Almanca ve Fransızcaya girdi. Japon hükümeti, 1994'te aşırı çalışmadan hastalık ve ölümü tanımış ve ölenlerin sayısını 32 olarak açıklamıştı. Bu sayı ertesi yıl 76'ya yükseldi ve Çalışma Bakanlığı "karoşi"nin tanımını yorgunluk ve stresi de içine alacak şekilde genişletti. 1998'de "karoşi"den ölenlerin sayısı 90'dı. Çalışma Bakanlığı Çalışma Standartlarını Teftiş Bürosu, bir kimse aşırı çalışma yüzünden hastalanır ya da ölürse, buna işverenin yol açıp açmadığına karar verip işvereni sorumlu tutabiliyor. Yüksek Mahkeme, geçen ay, 1991'de 24 yaşında bir kişinin intiharından reklam şirketi Dentsu'yu sorumlu tuttu. Haftada 80 saat çalışan Içiro Oşima'nın ailesine Dentsu'nun iki milyon dolar ödeyebileceği belirtiliyor 1997'de, Çalışma Standartlarını Teftiş Bürosu, aşırı çalışma yüzünden intihar eden bir işçinin ailesine kaza sigortası ödemişti.

Anadolu Ajansı, 4 Nisan 2000

itibariyle hırslı olan insan, mülk edinmeyi hedef haline getirir ve istediğinden ya da işine yarayacak olandan ya da keyfini sürebileceğinden, hatta belki hayal edebileceğinden çok daha fazlasını elde ettikten sonra dahi, bezgin ve bıkkın bir biçimde servet biriktirmeye devam eder.

Mülk edinmek için insan kendini aşırı çalışmaktan öldürebilir ve gerçekten de, mülkün getirdiği muazzam avantajlar göz önüne alındığında, buna şaşmamak gerekir.

Hayıflanılacak olan, toplum düzeninin insanın kendindeki harikulade, çekici ve hoş yanları serbestçe geliştiremeyeceği bir kanalda ilerleyecek biçimde kurulmuş olmasıdır –hatta o kadar ki, insan bu yolda gerçek hazzı ve yaşama sevincini yitirir. Aynı zamanda, varolan koşullar altında kendini son derece de güvensiz hisseder.

Müthiş bir servetin sahibi olan tüccar, yaşamının her anında kendi denetiminde olmayan gidişatın insafına kalmış olabilir –çoğunlukla öyledir de. Rüzgar biraz sert esse, hava aniden dönse ya da önemsiz bir şeyler olacak olsa, gemisi batabilir, yatırımları istediği gibi gitmez ve bir anda yoksul kalabilir, toplumsal konumunun yerinde yeller esmektedir.

Bakın, insana kendinden başka hiçbir şey zarar verememelidir. Bir insanı hiçbir kuvvet soyup soğana çevirememelidir. İnsanın gerçekten sahip olduğu, içindeki cevherdir. Dışında duran şeyler önemsiz olmalıdır.

Özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla, demek ki, gerçekten güzel, sağlıklı bir Bireysellik ortaya çıkacaktır.

İtaat eken, isyan biçer.
Anadolu deyişi

Nerede iktidar varsa, orada
iktidara karşı direnç vardır.
Michel Foucault

Teknoloji yüzyılının doruk noktasında, gerilla savaşının yaygınlaşması sembolik bir vakadır: İnsan bedeninin enerjisi, tahammül ötesi baskıya isyan ediyor ve kendisini baskı aygıtının önüne fırlatıyor.
Herbert Marcuse

Hiç kimse hayatını nesneler ve nesnelerin sembolü olan şeyler biriktirmekle ziyan etmeyecektir. İnsan yaşayacaktır. Yaşamak dünyada en ender bulunan şeydir. Çoğu insan 'vardır', o kadar.

Sanatın düşgücüne dayalı düzlemi dışında, Bireyselliğin eksiksiz dışavurumunu görüp görmediğimiz tartışmalı. Eylemde, hiç görmedik. Sezar, der Mommsen, eksiksiz ve kusursuz bir adamdı! Ama ne trajik biçimde güvensiz biriydi Sezar!

Otorite uygulayan birinin olduğu yerde otoriteye karşı koyan biri olacaktır.

Sezar çok kusursuzdu ama onun kusursuzluğu tehlikeli bir yol izliyordu. Marcus Aurelius kusursuzdu, der Renan. Evet, büyük imparator kusursuz bir adamdı. Ama omuzlarına yüklenen bitmez tükenmez sorumluluklar nasıl katlanılmazdı! İmparatorluğun yükü altında sendeledi. Tek bir insanın, o Titan'ın ve o fazlasıyla uçsuz bucaksız kürenin ağırlığını taşıyamayacağının bilincindeydi.

Kusursuz insandan kastım, kusursuz koşullar altında gelişimini tamamlamış insandır; yaralı ya da kaygılı ya da sakatlanmış ya da tehlikede olmayan insan.

Çoğu kişilik sahibi insan, başkaldıran olmak zorunda bırakılmıştır. Güçlerinin yarısı çekişmeye harcanmıştır

Byron'ın kişiliği örneğin, İngilizlerin aptallığı ve ikiyüzlülüğü ve bağnazlığına karşı verdiği savaşta korkunç biçimde ziyan olmuştu. Böyle savaşlar her zaman gücü pekiştirmezler; çoğu zaman zaafı artırırlar.

Byron hiçbir zaman bize verebileceklerinin tümünü veremedi. Shelley daha ucuz kurtardı. Byron

Gördüm, cinayeti gördüm: Önümden geçti
Gördüm yüzünü Castlereagh'ın yüzüydü
Gözleri sakin, zulüm örtülü
Dokuz domuz köpek ardında leş izindeydi
Bir çift insan yüreği çıkardı cebinden
Fırlattı önüne itlerin
Dokuzu birden keyiflendi dokuz köpeğin

Derken düzenbazı gördüm
Yakınması tıkınması
Hele hele gerdan kıvırması
Haspanın bir kürkü eksik
Bir don giydi mi kıçına sanki Lord Eldeon

Bir elinde İncil
Bir elinde karanlığın körü
Adı Sidmouth
Önümden timsah sırtında seğirtti ikiyüzlü
Herif hem puşt hem hükümet

Uyan, uykusundan nasıl uyanırsa aslan
Uyanır da bir değil, on değil, binlercesi
Nasıl kırarsa zincirlerini homurtuylan
Parçala şu heyulayı sırtında oturan
Onlar ki azınlıkta bizler yığın yığın

Gör! Sen o zaman zenginliği
Kölelikten başkasını görmedin
Köle dendi mi sana
Kuyruk sallaman yok mu hani!

Hani, çalışmak
Sağ çıkayım diye yarına
Kanı donmuş canını zorbaya satmak var ya!
İşte o, o kölelik işte!
Percy Bysshe Shelley

gibi o da mümkün olduğunca çabuk İngiltere'yi terketti. Ama o kadar çok tanınmıyordu. İngilizler onun ne kadar iyi bir şair olduğunu anlamış olsalardı, dişleriyle tırnaklarıyla üstüne çullanır, ellerinden geldiğince hayatını karartırlardı.

Ama o, seçkin çevrelerde çok göze batan biri değildi, bu yüzden sıyırtabildi, bir ölçüde. Gene de Shelley'de bile bazen fazlasıyla bir asilik tonu vardır. Kusursuz bir kişiliğe ahengini veren asilik değil, huzurdur.

Göreceğiz, harikulade bir şey olacak –insanın gerçek kendisi. Doğal biçimde, kendiliğinden ortaya çıkıverecek, bir çiçek gibi, ya da bir ağacın göverme si gibi. Çekişme yaşamayacak. Hiçbir zaman tartışmayacak, karşı çıkmayacak. Bir şey kanıtlamayacak. Her şeyi bilecek. Ama bir yandan da bilgi edinme meselesiyle uğraşmayacak. Bilge olacak. Değeri maddi şeylerle ölçülmeyecek. Hiçbir şeyi olmayacak. Gene de her şeyi olacak, insan ondan ne alırsa alsın, sahip olmayı sürdürecek, o denli zengin olacak. Durmadan başkalarının işine karışıp, onlardan kendisi gibi olmalarını istemeyecek. Onları farklı oldukları için sevecek. Başkalarının işine karışmamakla birlikte, hepsine yardım edecek, güzel bir şeyin sadece güzel olduğu için bize yardım etmesi gibi. İnsanın kendisi çok mucizevi bir şey olacak. Bir çocuğun kendisi gibi mucizevi bir şey olacak.

Gelişiminde, eğer insanlar isterse, Hıristiyanlıktan yardım görecek; eğer istemezlerse, gene de büyük bir kendine güvenle gelişecek. Çünkü geçmişi dert etmeyecek, şu ya da bu olay olmuş mu, olmamış mı umursamayacak. Kendi yasalarından başka

Modern özgürleşme hareketleri, özellikle işçi ama aynı zamanda da kadın hareketi bu soruyu sordular: İktisadi iktidar ve siyasal iktidar karşısında olağanüstü bir eşitsizliğin mevcut olduğu ve bu eşitsizliğin sürekli yeniden üretildiği bir toplumda, –ya da birkaç onyıl önce kadınlara "siyasal haklar" tanınmış olmasına karşın, fiiliyatta onlara "edilgen vatandaş" muamelesi yapan bir toplumda– demokrasi, yani her isteyenin iktidara fiilen katılabilme olanağı olabilir mi?
Mülkiyet (ister özel olsun, ister "Devlet" mülkiyeti) yasaları gökten mi indi acaba, indiyse hangi Sina Çölü'ne indi, söyler misiniz?
Cornelius Castoriadis

yasa da tanımayacak, ne de kendi otoritesinden başka otorite. Ama kendisine yardımcı olanları sevecek ve sık sık onları anacak. Ki bunlardan biri de İsa'ydı.

"Kendini Bil!" yazılıydı Antik Dünya'nın kapısının üzerinde. Yeni dünyanın kapısının üzerinde "Kendin Ol!" yazılı olacaktır. İsa'nın insanoğluna mesajı da "Kendin Ol!"dan başka bir şey değildi. İsa'nın sırrı bundan ibarettir.

İsa yoksullardan bahsederken düpedüz insanın kendisinden bahseder, tıpkı zenginlerden bahsettiğinde de kendiliklerini geliştirmemiş insanlardan bahsettiği gibi.

İsa, tıpkı bizimki gibi özel mülkiyet sahibi olmaya izin veren bir toplumun üyesiydi ve öğretisi şuydu: Böyle bir toplumda, insanın az bir yiyecekle yarı aç yarı tok yaşaması, bedenini sıcak tutmayan paçavralar giyip korkunç, sağlıksız barınaklarda yaşaması bir avantaj, sağlıklı, hoş ve adam gibi koşullarda yaşaması ise bir dezavantajdır.

Böyle bir görüş orada ve o zamanda yanlış sayılacaktı ve şimdinin İngiltere'sinde, tabii, daha bile yanlış sayılacaktır; çünkü kuzeye doğru gidildikçe hayatın maddi gereklilikleri daha da hayati önem kazanmakta, toplum yapımız çok daha karmaşıklaşmakta ve antik dünyanın herhangi bir toplumundan çok daha aşırı uçlarda lüks ve sefalet sahneleri sergilenmektedir.

İsa'nın murad ettiği şuydu: İnsana dedi ki, "Senin harikulade bir kişiliğin var. Onu ileri götür. Kendin ol. Kusursuzluğun senin dışındaki şeyleri biriktirmekte ya da onlara sahip olmakta yattığını düşünme bir an bile. Kusursuzluğun senin içindedir. Bunu bir

Sefalet insanı hoyratlaştırır, ruhen sefil eder. İnsanı insanda öldürür. İnsanlık şerefi ancak muayyen bir refahla mümkün olabilir.
Ahmet Hamdi Tanpınar

farkettin mi, artık zengin olmak istemeyeceksin. Sıradan hazineler insandan çalınır. Gerçek zenginlikler çalınamaz. Ruhunun hazinesinde paha biçilmez kıymette şeyler vardır, elinden alınamayacak şeyler. Bu yüzden hayatını dışsal şeylerin ona zarar veremeyeceği biçimde kurmaya çalış. Ayrıca kişi olarak sahip olduğun şeylerden de kurtulmaya çalış. Onlar beraberlerinde bıktırıcı bir meşguliyeti, sonsuz çalışmayı, sürekli haksızlığı getirirler. Sahip olduklarının her adımda Bireyselliği köstekler."

Şunu da unutmayalım, İsa hiçbir zaman yoksul düşmüşlerin ille de iyi olduklarını, zenginlerinse ille de kötü olduklarını söylememiştir. Bu doğru olmazdı. Varlıklı insanlar, sınıf olarak, yoksul düşmüşlerden daha iyi, daha ahlâklı, daha entellektüel, daha ince davranışlıdırlar.

Toplumda zenginlerden daha çok para düşünen tek bir sınıf vardır, o da yoksullar Yoksullar paradan başka bir şey düşünemez. Yoksul olmanın sefaleti budur.

İsa'nın gerçekte söylediği, insanın kendi kusursuzluğuna, sahip oldukları, hatta yaptıkları aracılığıyla değil, tamamiyle ne olduğu aracılığıyla ulaşacağıdır.

Bu yüzden İsa'nın yoluna giren varlıklı delikanlı tamamiyle iyi bir yurttaş olarak resmedilir, ne sınıfının yasalarına ne de dininin buyruklarına karşı gelmiştir. O, o olağandışı sözcüğün en olağan anlamında, oldukça saygın biridir.

İsa ona der ki: "Malından mülkünden vazgeç. Bunlar kusursuzluğuna erişmene engeldir. Senin ayağına bağlı birer taştır bunlar, birer yüktür. Kişili-

Şiddet kullanmayan direnişçi, rolünü oyunun kurallarına göre oynamayan kişidir. Sonunda diğer oyuncu da kendi rolünü oynamakta güçlük çekecek, giderek hiç oynayamayacaktır. Tüm şiddet kullananlar, şiddet kullanmadan direnenlerin gücünü içgüdüyle kavrayıp karşılarındakilerin bu yolu kullanmalarını önlemek için ellerinden geleni yaparlar. Kararlı, ancak barışçı grevcilerle karşılaştıklarında camlarının kırılmasını isterler; polise taş atılmasını isterler. Neden? Çünkü bilirler ki, grevciler şiddete bir kez başvurursa, yazgıları belirlenir. Kendilerine karşı zor kullanılabilir, kamuoyu da zor kullananlardan yana olur.
Aldous Huxley

ğinin bunlara ihtiyacı yok. Kim olduğun, hayattan ne istediğin senin içindedir, dışında değil."

Kendi dostlarına da aynı şeyi söyler. Onlara kendileri olmalarını, durmadan başka şeylere kafa yormamalarını söyler. Öteki şeylerin ne önemi vardır? İnsan kendi içinde tamamdır. Dışarıya, dünyaya adım attıklarında, dünya onlarla aynı fikirde olmayacaktır. Bu kaçınılmazdır. Dünya Bireysellikten nefret eder.

Ama bunu dert edinmemelidirler. Sükûnetlerini korumalıdırlar, merkez aldıkları nokta kendileri olmalıdır. Biri omuzlarından pelerinlerini alırsa ona çıkarıp mantolarını vermelidirler, sırf maddi şeylerin önemli olmadığını göstermek için.

Hakarete uğradıklarında, karşılık vermemelidirler. Zaten hakaretin bir anlamı var mıdır ki? İnsanların birisi hakkında söyledikleri, o insanı değiştirmez. Kamuoyunun hiç mi hiç değeri yoktur. İnsanlar fiili şiddete maruz kalsalar bile, şiddetle karşılık vermemelidirler. Bu, onlarla aynı düzeye inmek olur. Değil mi ki, insan hapiste bile bir kuş kadar özgür olabilir. Ruhu özgür olabilir. Kişiliği dupduru kalabilir. Huzur içinde olabilir. Ve her şeyden de önemlisi, onlara başkalarının işine karışmamalarını ve onları hiçbir biçimde yargılamamalarını söyler.

Kişilik çok esrarlı bir şeydir. İnsan her zaman eylemleriyle ölçülemez. Yasaya uyar da, değersiz biri olur. Yasaya karşı gelir de, değerli bir insan olur. Kötü olabilir, hiçbir kötülük yapmadan. Toplum nezdinde bir günah işleyebilir de, bu günah aracılığıyla gerçek kusursuzluğuna erişebilir.

Zina yaparken yakalanan bir kadın varmış. Onun

Günümüzde evlilik, tüzüğü kadınlar tarafından hazırlanmış bir erkekler kulübünün üyelik ödentisine dönüşmektedir.
Max Horkheimer

Boşanma, iyi huylu, yumuşak başlı, eğitimli insanlar arasında gerçekleştiğinde bile, değdiği her şeyi kaplayan ve solduran bir toz bulutu kaldırır çoğu kez. Mahremiyetin alanı, paylaşılmış yaşamın o biraz dalgın, korunmasız güveni, ilişki koparıldığı anda öldürücü bir zehire dönüşmüştür sanki. Profesörler, ayrıldıktan sonra, karılarının dairelerine gizlice girerek yazı masalarının çekmecelerinden bir şeyler aşırırlar ve hali vakti yerinde kadınlar da eski kocalarının vergi kaçakçısı olduğunu ifşa ederler. Ayrılmış çift daha önce ne kadar "cömertse", mülkiyet ve yükümlülük gibi şeylere ne kadar az kafa yormuşsa, alçalışı da o kadar sefilce olur. Çünkü çekişmenin, sövgünün ve sonu gelmeyen çıkar çatışmalarının asıl gelişme ortamı, tam da bu hukuksal olarak belirsiz, tanımlanmamış alandır. Evlilik kurumunun altındaki o karanlık temel; karısının emeği ve mülkiyeti üzerinde kocanın o barbarca iktidarı; bir erkeği yatmaktan vaktiyle zevk duyduğu bir kadınla evlenmeye zorlayabilen ve bir öncekinden daha az barbarca olmayan o cinsel baskı –ev yıkılınca mahzenlerden ve temellerin arasından sürünerek günışığına çıkarlar.
Theodor W. Adorno

aşkı anlatılmaz bize, fakat herhalde bu aşk çok büyük bir aşk olmalıdır; çünkü İsa ona günahlarının bağışlandığını söyler, nedamet ettiği için değil, ama aşkı o kadar yoğun ve harikulade olduğu için.

Daha sonra, ölümünden kısa bir süre önce, İsa bir şölen sofrasında otururken, kadın içeri girer ve onun saçlarına pahalı kokular döker. Dostları ona engel olmaya çalışırlar, bunun müsriflik olduğunu, kokunun parasının ihtiyaç içindeki insanlar için hayır işlerinde kullanılması gerektiğini ya da buna benzer bir şeyler söylerler.

İsa o görüşü kabul etmez. İnsanoğlunun maddi ihtiyaçlarının çok büyük ve çok kalıcı olduğunu, fakat ruhani ihtiyaçlarının daha da büyük olduğunu ve tanrısallığa yaklaştığı o anda, kendine ait ifade yolunu seçmek yoluyla, insanın kişiliğinin kendi kendini kusursuzluğa eriştirebileceğini söyler. Dünya, bugün bile, o kadına bir azize olarak tapmaktadır.

Evet, Bireysellikte insanı düşündüren şeyler vardır Sosyalizm aile hayatını ortadan kaldırır, mesela. Özel mülkiyetin ortadan kalkmasıyla, alışageldiğimiz biçimiyle evlilik ortadan kalkmak zorundadır. Programın bir parçası budur. Bireysellik bunu kabul eder ve erdem haline dönüştürür. Yasal kısıtlamaların ortadan kaldırılmasını kişiliğin tam olarak gelişmesine yarayacak bir özgürlük biçimine dönüştürür ve kadınla erkeğin aşkını daha mucizevi, daha güzel, insanı daha soylu kılan bir şey haline getirir.

İsa bunu biliyordu. Yaşadığı zamanda ve toplumda çok bariz bir biçimde varolmasına karşın aile yaşamının gereklerini reddetti. "Benim annem kim? Kardeşlerim kim?" dedi, onların kendisiyle konuş-

Önce uyum gösterirsiniz, sonra alışkanlık edinirsiniz.

Wilson Pickett

mak istedikleri söylendiğinde. Müritlerinden biri gidip babasını gömmek için izin istediğinde, "Bırak ölüler ölüleri gömsün" oldu korkunç cevabı. Kişilik üzerinde hak iddia eden hiçbir şeye cevaz vermedi.

İşte bu yüzden İsaca bir hayat sürecek kişi tamamiyle ve mutlak biçimde kendidir. Bu kişi büyük bir şair ya da büyük bir bilimadamı ya da genç bir üniversite öğrencisi ya da çayırlıkta koyun güden biri olabilir; ya da Shakespeare gibi oyunlar yazan, ya da Spinoza gibi Tanrı hakkında düşünen biri; ya da bahçede oynayan bir çocuk, ya da denize ağını atmış bir balıkçı. Kim olduğu önemli değil, yeter ki içindeki ruhu kusursuzluğa erdiren biri olsun.

Ahlâkta ve hayatta her türlü öykünme yanlıştır. Bugün Kudüs sokaklarında bir deli, tahta bir haçı sırtlanmış, sürüne sürüne gezinmektedir. O, öykünmeden zarar görmüş hayatların sembolüdür.

Aziz Damien gidip cüzzamlılarla yaşadığında İsaca yaşıyordu, çünkü o böyle bir hizmet sayesinde içindeki cevheri gerçekleştirebildi. Ama o ruhunu müzikte ortaya koyan Wagner'den daha İsaca değildir, ya da ruhunu şarkısında ortaya koyan Shelley'den.

Tek bir tip insan yoktur. Kusurlu insan sayısı kadar kusursuzluk vardır. İnsan, belki, hayırseverliğin isterlerine boyun eğer ve gene de özgür olabilir, fakat uyum gösterme zorunluluğuna boyun eğerek özgür kalabilen biri olmamıştır.

Bireysellik, demek ki Sosyalizm aracılığıyla varacağımız noktadır. Bunun doğal sonucu olarak Devlet yönetim görevinden tamamiyle vazgeçmelidir. Vazgeçmelidir, çünkü İsa'dan yüzyıllar önce bilge

Şu özlü sözü yürekten kabul ediyorum: "En iyi hükümet en az hükmedendir." Bu özlü sözü uygulayacak olursak, benim de inandığım gibi, eninde sonunda şuna varırız: "Hükümetlerin en iyisi hiç hükmetmeyendir."
Henry David Thoreau

İktidara sahip olmak, aklın özgürce yargıda bulunmasını kaçınılmaz olarak sekteye uğratır.
Immanuel Kant

Eğer başınıza bir efendi getirmek istiyorsanız, onun benim size anlattığım gibi bir insan olacağına dikkat edin; evet, kendinizi teslim ettiğiniz vahşi hayvan, benim anlattığım bu efendidir.
Makyavel

Özgürlük efendisizdir.
Epikür

Otoritenin iki kaynaktan birine dayandığı görülür: Ya otoriteyi ele geçirenin güce ve şiddete başvurması ya da aralarında yaptıkları –veya yaptıkları varsayılan– bir sözleşmeyle otoriteye boyun eğenlerin rızası. Şiddetle elde edilen iktidar bir çeşit gasptır ve buyruk verenin gücü, kendisine boyun eğenlerin gücünden fazla olduğu sürece devam edebilir.
Bilimler, Sanatlar ve Zanaatlar Açıklamalı Sözlüğü

bir kişinin dediği gibi, insanlığı yalnız bırakmak diye bir şey vardır; insanlığı yönetmek diye bir şey yoktur.

Bütün yönetim biçimleri birer başarısızlıktır. Despotizm, büyük olasılıkla çok daha yararlı işler yapabilecek olan despot da dahil olmak üzere, herkese karşı haksızlıktır. Oligarşiler çok sayıda, oklogarşiler az sayıda kişiye haksızlıktır.

Bir zamanlar demokrasiden büyük şeyler umulmuştu, fakat demokrasi sadece halkın halk için halk tarafından sopalanması demektir. Gerçek yüzü ortaya çıkmıştır. Artık zamanı gelmişti demeliyim, çünkü otoritenin her türlüsü insanı aşağılar. Onu uygulayanları aşağılar, kendilerine uygulananları aşağılar.

Otorite, şiddet aracılığıyla ve kaba kuvvetle ve acımasızca uygulandığında, kendisini öldürecek olan başkaldırı ruhunu ve bireyselliği doğurarak, en azından bunları ortaya çıkararak hayırlı bir işe yarar.

Belli ölçüde yumuşakbaşlılıkla uygulanıp yanısıra ödüller ve mükafatlar verildiğinde, son derece gayrialılâkidir. İnsanlar bu durumda kendilerine uygulanan korkunç baskının bilincine daha az varırlar ve hayatlarını, başları okşanan hayvanlar gibi bir çeşit nasırlaşmış rahatlık içinde sürdürüp giderler.

Belki de hiçbir zaman, aslında başka insanların düşüncelerini düşündüklerini, başka insanların standartlarına göre yaşadıklarını, düpedüz başka insanların eskileri diyebileceğimiz şeyleri giyip bir an için bile kendileri olamadıklarını farkedemezler.

"Özgür olmak isteyen insan" der büyük bir düşünür, "uyum göstermemelidir." Otorite ise, uyum göstermeleri için kişilere rüşvet vererek, herkesten

Nasıl oldu da, çürük temelli bir kurum olan hapishane, bir antropolojik öğe gibi görünecek kadar derine, yani toplumsal kurumlar alanının bu kadar derinine işledi? Hapishanenin varlık nedeni eninde sonunda nedir ve hapishane hangi işlevsel mecburiyete cevap vermek zorunda kalmıştır? Kurumun "ideolojik" oluşumu açıkça görülemediği için bu soruyu sormak daha bir gerekli ve yine bundan ötürü, cevabını vermek daha bir çetindir. Suç işleme denince, daha çok, birbirine bağlanmış ceza-suçun oluşturduğu sistemi anlamak gerekir. Ceza kurumu, merkezindeki hapishaneyle birlikte, onunla devre içine giren bir bireyler kategorisi üretir: Hapishane, kişileri doğru yola getirmez; aynı kişileri sürekli olarak geri çağırır; toplumun kıyısında kalan bir yığını, hoşgörülemeyen "düzensizlikler" ya da "yasadışılıklar" üzerinde basınç yapabilmek için yavaş yavaş meydana getirir. Ve bu basıncı da, suç işleme aracılığıyla, yasadışılıklara karşı uygular.

Michel Foucault

şişman bir barbarlığın çok kaba bir türünün aramızda gelişip serpilmesine yol açar.

Otoriteyle birlikte ceza da ortadan kalkacaktır. Bu büyük bir kazanım olacaktır –hatta değeri ölçülemeyecek derecede büyük bir kazanım.

İnsan tarih okudukça, ama okullu çocuklar için hazırlanmış sansürlü basımlardan değil, her çağın kendi yetkili ağızlarından okudukça, midesi bulanır –kötülerin işlediği suçlardan değil, iyilerin verdiği cezalardan.

Bir toplum, ara sıra işlenen suçlardan değil, cezanın düzenli olarak uygulanmasından çok daha fazla yara alır. Bundan da açıkça anlaşılacağı gibi, ceza çoğaldıkça suç artar, modern yasama organlarının çoğu bunu açıkça kavramışlar ve ellerinden gelebildiği kadar cezayı azaltmayı kendilerine görev bilmişlerdir. Gerçekten azalttıkları yerlerde, sonuçlar son derece iyi olmuştur. Ceza azaldıkça, suç da azalır.

Hiç ceza olmadığında suç ya varolmaktan çıkacak ya da işlendiğinde, hekimler tarafından akıl hastalığının üzücü bir biçimi olarak ele alınıp şefkat ve özenle iyileştirilecektir. Çünkü günümüzde mücrim denilen kişiler aslında mücrim değildir.

Modern suçun anası günah değil, açlıktır. Bizim suçlularımızın, bir sınıf olarak, psikolojik açıdan hiçbir ilginçlik taşımamaları tam da bu yüzdendir. Onlar şahane Macbeth'ler ya da korkunç Vautrin'ler değillerdir. Onlar yeterince yiyecek bulamamış sıradan, saygın, kendi halinde insanlardır.

Özel mülkiyet ortadan kalktığında suç için ne gereklilik, ne de talep olacaktır; suç ortadan kalkacak-

] Bir insanın diğerinin düşmanı olduğu bir uygarlıkta –bizim tüm sanayi sistemimizin anlamı budur çünkü– ahlâk çöküntüsü ortadan kaldırılamaz bir şeydir, çünkü ahlâk çöküntüsü ve suç, bizim sanayileşmiş uygarlığımızda varoluş kavgasının yan ürünleridir.
Alfred Adler

[Emek en yüce değer değildir.
Karl Marx

tır. Tabii, bütün suçlar mülkiyete karşı işlenmiş suçlar değildir. Ama insanı ne olduğuna göre değil, sahip olduklarıyla değerlendiren İngiliz yasalarının en sert ve en acımasız biçimde cezalandırdığı suçlar bunlardır. (Cinayet suçunu dışta tutar ve ölümün ceza boyunduruğundan daha korkunç olduğunu kabul edersek; fakat sanıyorum, suçlularımız bizimle aynı fikirde olmayacaktır.) Fakat suç mülke karşı işlenmemiş olmasa da, mülk edinmeye dayalı hatalı sistemimizin doğurduğu sefalet ve öfkeden kaynaklanabilir ve bu yüzden de sistem ortadan kaldırıldığında, o da kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Toplumun her üyesi ihtiyaçlarını yeterince karşılayabildiğinde ve komşusunun müdahalesiyle karşılaşmadığında, o da başkalarının işine karışmakla ilgilenmeyecektir. Modern yaşamda önemli bir suç kaynağı olan kıskançlık, sahiplenme kavramlarımızla sıkı sıkıya ilişkilidir ve Sosyalizm ve Bireysellik ortaya çıkınca kökü kuruyacaktır. Komünizan kabilelerde kıskançlığa hiç rastlanmaması ilgi çekicidir.

Artık Devlet yönetmeyeceğine göre, Devletin ne yapacağı sorulabilir. Devlet, işgücünü örgütleyecek ve gerekli malların üreticiliğini ve dağıtıcılığını üstlenecek gönüllü bir birliktelik biçimi olmalıdır. *Devlet yararlı olan şeyleri yapmalıdır. Birey ise güzel olanı.*

Emekten söz açılmışken de, bugünlerde el emeğinin ne onurlu bir şey olduğu konusunda bir sürü saçma sapan şey söylenip yazıldığını söylemeden geçemeyeceğim. El emeğinde ille de onurlu bir yan yoktur ve el emeği büyük ölçüde insanı alçaltan bir şeydir. İnsanın haz almadığı bir şeyi yapması zihnen ve ahlâken incinmesi demektir ve çalışma dediğimiz

Mekanizasyon ve standardizasyonun teknolojik ilerlemesi, bireysel enerjiyi, ihtiyaç ötesi ve bugün için bilinmeyen yepyeni bir özgürlük dünyasına götürebilir. İnsanın öz yapısı değişebilir ve birey salt kendisinin olacak bir yaşam üzerinde özerklik kurma özgürlüğüne sahip olur. Üretim cihazı hayati ihtiyaçların karşılanmasını sağlayacak biçimde düzenlense ve buna yönelse, bireysel özerkliği önleme yerine, onu daha bir olanaklı kılar. Oysa bunun tam karşıtı bir eğilim yürürlüktedir.

Çağdaş endüstriyel toplum, teknolojik temelini düzenleme biçimiyle totaliter olma yolundadır. Çünkü totaliterlik toplumun salt terörle işleyen bir siyasal düzeni demek değil, aynı zamanda bir ekonomik-teknik düzendir. Sadece belirli bir hükümet ya da parti hakimiyeti totaliterliğe yönelmez; aynı zamanda çok partili, çok gazeteli bir üretim ve dağıtım sistemi de totaliterliğe yol açabilir.

Herbert Marcuse

şeyin birçok biçimi haz vermekten oldukça uzak etkinliklerdir, bu böylece bilinmelidir.

Buz gibi bir rüzgar eserken günde sekiz saat sulu karla dolu bir kavşağı temizlemek iğrenç bir uğraştır. İnsanın böyle bir temizlik işini zihnine, ahlâk duygusuna ve bedensel onuruna halel getirmeden yapması bence imkansızdır. Bunu seve seve yapmak ise mide bulandırıcı olurdu. İnsan pislik küremekten daha iyi şeylere layıktır. O çeşitten bütün işler makineler tarafından görülmelidir. Böyle olacağından da hiç kuşkum yok.

Şu ana dek, insan, belli ölçüde makinelerin kölesi oldu ve insanoğlunun, işini görecek bir makine icat eder etmez kendisinin aç kalmasında da trajik bir yan var. Fakat bu elbette ki bizim mülk edinme sistemimizin ve rekabet sistemimizin sonucudur.

Beşyüz insanın işini gören makinenin sahibi tek bir insandır. Bunun sonucunda, beşyüz kişi işten atılır ve yapacak işleri olmadığı için de aç kalıp çalarlar. Bu tek bir adam makinenin yapımını tekeline alır ve elinde tutar, bu yüzden de sahip olması gerekenin beşyüz misline sahip olur ve hatta belki de daha önemlisi, sahip olmak istediğinden katbekat fazlasını edinir. Makine herkesin ortak malı olsaydı, herkes ondan kazanç elde ederdi. Bütün bir topluluğun işine yarardı, hem de çok.

Kafa işi olmayan bütün işler, her türlü tekdüze, sıkıcı iş, berbat konularla ilgili ve nahoş koşullarda yapılmayı gerektiren tüm işler, makineler tarafından görülmelidir. Kömür madenlerinde işimizi makineler görmeli, bütün temizlik işlerini onlar yapmalı, buharlı gemilerde ocakçı onlar olmalı, sokakları onlar temiz-

Aslında makinenin gücü, insan gücünün toplanmış ve yansıtılmış bir biçimidir denebilir. Çalışma dünyası bir makine olarak düşünüldüğü ve bu düşünceye göre mekanize edildiği ölçüde, insana yeni bir özgürlük için potansiyel haline gelir. Bu şekilde, ekonomik özgürlük, ekonomiden kurtulma anlamına gelecektir. Yani, ekonomik güçler ve ilişkilerinden kurtulmak, yani günlük yaşam kavgasından kurtulmak... Siyasal özgürlük ise bireylerin üzerinde etkili bir denetim kuramadıkları politikalardan kurtarılmaları demek olacaktır.

Entellektüel özgürlük de, bugünkü kitle endoktrinasyonundan kurtulup bireysel düşüncenin yeniden kurulması ve "kamuoyu"nun, onu icat edenlerle birlikte kaybolup gitmesi anlamını taşıyacaktır. Bu önerilerin gerçeğe aykırı gelişi, kendi ütopik niteliklerini değil, bunların gerçekleşmesini önleyen güçlerin kuvvetini belirtir.

Herbert Marcuse

Endonezya takımadaları yöresinde, gerçek haritaların yazmadığı bir düşsel adadır Pala. Dağlık bir adadır, komşu ada Rendang'dan da bir deniz boğazıyla ayrılır. Adadaki örnek toplum düzeninin temel ilkesi, ada halkına elden geldiğince özgür, mutlu bir yaşam sağlamaktır. Bu amaçla, Batı dünyasının bilimiyle tekniği, Uzakdoğu'nun yaşama bilgeliği ile kaynaştırılmıştır. Palalılar doğuştan barışçı, ordusuz, silahsız bir ulusturlar. Ülkede cezaevleri yoktur, basın tekelleri yoktur.

Akşit Göktürk

lemeli, yağmurlu günlerde mesajları onlar iletmeli, ve sıkıcı ve iç karartıcı olan her şeyi onlar yapmalıdır.

Halihazırda makine insanla rekabet etmektedir Doğru koşullarda makineler insanlara hizmet edecektir Makinenin geleceğinin bu olduğuna kuşku yoktur; taşralı bey uykudayken ağacın kendi kendine büyümesi gibi, insanlık kendi kendini oyalarken ya da boş vakitlerini incelmiş uğraşılara –insanın amacı budur, çalışmak değil– ya da güzel şeyler yapmaya ya da güzel şeyler okumaya ya da sadece dünyayı hayranlık ve hazla seyretmeye hasrederken, bütün gerekli ve nahoş işleri makineler yapacaktır

Uygarlığın kölelere ihtiyacı olduğu bir hakikattir. Yunanlılar bu konuda çok haklıydılar. Çirkin, korkunç, ilginç olmayan işleri yapacak köleler olmadığı sürece, kültür ve düşünsel faaliyet neredeyse imkansızlaşır. İnsanın köleliği yanlış, güvenilmez ve ahlâken yıpratıcıdır.

Dünyanın geleceği makinesel köleliğe ya da makinenin köleliğine bağlıdır. Ve bilimadamlarından artık o iç karartıcı East End'e gidip açlıktan ölmek üzere olanlara kötü kakao ve ondan da kötü battaniyeler dağıtmaları istenmediği zaman, onların da kendi zevkleri ve başkalarının zevki için harikulade ve mucizevi şeyler icat etmeye yarayacak boş zamanları olacaktır.

Her kent için, hatta istenirse her ev için büyük güç kaynağı depoları olacak ve bu güç kaynağını insanoğlu gereksinimlerine göre ısı, ışık ya da hareket dönüştürecektir.

Bu Ütopyacılık mıdır? Ütopya ülkesini göstermeyen bir dünya haritasına göz atmaya bile değmez, çünkü

Polis Şefi: Şu giydiğin cekete bak –beatnik ceketi!
Niezvestny: Emeği onurlandıran bir toplumda böyle konuştuğun için kendinden utanmalısın.
Krusçev: Stalin dönemindeki sanatı nasıl buluyorsun?
Niezvestny: Berbat buluyorum. Aynı türden sanatçılar sizi hâlâ kandırıyor.
Krusçev: Stalin'in yöntemleri yanlıştı, fakat sanatın kendisinde bir yanlışlık yoktu.
Niezvestny: Stalin'in yöntemleri kişilik yüceltmesine hizmet ediyordu, bu da müsaade ettiği sanatın içeriğini oluşturuyordu. Dolayısıyla, sanatın kendisi de rezildi.
Krusçev: Senin gibileri severim. Ama senin içinde hem melek var, hem şeytan. Eğer melek kazanırsa, seninle iyi geçiniriz. Yok eğer şeytan kazanırsa, seni imha ederiz.
(Moskova Belediye Meclisi'nce düzenlenen sergide geçen konuşma, Kasım 1962)

Bir küre yapmak üzere taş yontan iki heykeltraş düşünelim. Biri, mükemmel bir küre formu ortaya çıkarmak istiyor ve faaliyetinin manasını, bir taş kütlesinin mükemmel bir küreye dönüşmesi olarak görüyor. Diğeri de bir taş yontuyor, fakat yalnızca patlama noktasına gelmiş bir iç gerilimin bir küre formunda ifade edilişini iletmek istiyor. Birincisi, zanaatkârın işidir, ikincisi ise sanatçının.
Ernst Niezvestny

orası İnsanlığın hep dönüp dolaşıp geldiği yerdir. Ve İnsanlık oraya indiğinde, ileriye, ufka doğru bakar ve daha iyi bir ülke görerek, oraya doğru yelken açar. Gelişme, Ütopyaların gerçek olmasıdır.

Şimdi, toplum makinelerin örgütlenmesi yoluyla gerekli olan şeyleri üretecek, güzel şeyler ise birey tarafından yapılacaktır dedim. Bu sadece gerekli değil, biri olmazsa öteki olmayacak bir şeydir.

Başkalarının kullanımı için ve onların arzularına ve dileklerine uygun şeyler üretmek zorunda olan kişi, bu işe bütün ilgisini veremez ve sonuç olarak da bütün yeteneğini ortaya koymaz.

Öte yandan, bir toplum ya da bir toplumun güç sahibi bir kesimi, ya da herhangi bir yönetim sanatçıya ne yapacağını dikte ettiğinde, sanat ya tümden ortadan kalkar ya da tektipleşir ya da yozlaşıp zanaatin alt düzeyden ve kalitesiz bir biçimine dönüşür.

Bir sanat eseri benzersiz bir mizacın benzersiz ürünüdür. Güzelliği, onu yapanın özgünlüğünden, kendisi oluşundan ileri gelir. Başkalarının ondan şunu ya da bunu istemesi onu bağlamaz.

İşin aslı, sanatçı başkalarının şunu ya da bunu istediğini farkettiği ve talebi karşılamaya çalıştığı an, sanatçı olmaktan çıkar ve sıkıcı ya da eğlendirici bir zanaatkâr, namuslu ya da namussuz bir tüccar olur. Sanatçı sayılma iddiasını artık yerine getiremez.

Sanat, dünyanın tanıdığı en yoğun Bireysellik biçimidir Hatta içimden onun dünyanın tanıyageldiği tek Bireysellik biçimi olduğunu söylemek geliyor. Suç, belli koşullarda Bireyselliğe yol açmış gibi görünebilir, ama o başkalarını göz önünde bulundurmak ve onlarla başetmek zorundadır. Eylem ala-

Hafif sanat özerk sanatın gölgesi olmuştur. O, ciddi sanatın kötü vicdanıdır. Gerçek olan, bölünmenin kendisidir. Karşıtlık, hiç de eğlenceyi ciddi sanat içinde eriterek, ya da tersini gerçekleştirerek uzlaştırılamaz. Ama, kültür endüstrisinin de yapmaya uğraştığı budur.

Max Horkheimer Theodor W Adorno

Gerçek değerleri psikolojik, sosyal, ekonomik olan el sanatlarına gereğinden çok estetik değer yüklenir. Çok sayıda kişinin ustalığa yönelmesi, eş ölçüde ve çok sayıda iyi sanat yapıtları üreteceklerine dair küçük bir umuttan ötürü değil, ustalığın çoğu insan için psikolojik yönden doyurucu olacağı için iyidir. Sözgelimi, ben boş zamanlarımın büyük çoğunluğunu resim yapmakla geçiririm. Bu küçük el oyalama işi bende olağanüstü hoşnutluk uyandırır, ancak bu benim üstün nitelikte yapıtlar yarattığımı düşlemem için bir neden değildir. Sıradan yeteneksiz veya az yetenekli kişiler için ustalığın kendisi başlıbaşına bir ödüldür. Bundan ötürü de toplum açısından yararlıdır. Ustalık psikolojik doyum getirir, ustaların toplumu da, durumundan hoşnut bireylerin oluşturduğu toplumdur.
Aldous Huxley

nına girer. Oysa sanatçı tek başına, komşularına hesap vermeden, işine karışılmadan güzel bir şeyi ortaya çıkarabilir; ve bunu da sırf kendi alacağı haz için yapmıyorsa, o kişi kesinlikle sanatçı değildir.

Şunu da unutmayalım, sanat Bireyselliğin yoğun bir biçimi olduğu içindir ki, toplum onun üzerinde ahlâkdışı olduğu kadar gülünç, yozlaştırıcı olduğu kadar aşağılık bir otorite kurmak ister. Bu tamamen toplumun kusuru da değildir.

Halk her zaman ve her çağda, kötü eğitilmiştir. Sanattan sürekli olarak popüler olmasını istemiştir; onların zevk düşkünlüğünü haylasın, anlamsız kendini beğenmişliklerini okşasın, onlara bildikleri şeyi yeniden anlatsın, aslında görmekten yorgun düşmüş olmaları gereken şeyleri göstersin, yemekten sonra ağırlık çöktüğünde onları eğlendirsin, kendi aptallıklarından bezdiklerinde düşüncelerini başka yere yöneltsin.

Oysa sanat hiçbir zaman popüler olmamalıdır Halk kendini sanatsal kılmaya çalışmalı. Arada çok büyük bir fark vardır.

Bir bilimadamına deneylerinin sonuçlarının ya da vardığı çıkarsamaların konu hakkındaki genelgeçer fikirleri altüst etmeyecek ya da popüler önyargıları incitmeyecek ya da bilimden bihaber insanların duygularını incitmeyecek nitelikte olması gerektiği söylense; bir felsefeciye düşüncenin en üst katmanlarında at koşturmaya hakkınız var, ama lütfen hiçbir katmanda hiçbir düşünce üretmemiş kişilerin vardığı sonuçlara varınız denilse –eh, günümüzün bilimadamlarıyla felsefecileri buna ancak gülerler.

Nedir ki felsefe de, bilim de daha birkaç yıl ön-

"Uzakta deniz hışırdıyor ve rüzgar, büyülü bir suskunluk içinde, kurumuş yaprakları yavaş yavaş kıpırdatıyor Brunhilde, başına oturmuş olduğu piyanonun tuşları üzerinde yavaşça kayan elleriyle, tatlı bir düşünceye dalıp kendinden geçmişti. Böylece müzik, sıcak küllerden çıkan rüzgarla taranmış duman tülleri gibi, sanki yırtık pırtık fantastik giysiler içinde dönerek ve süzülüp yükselerek, fersiz ateşten uzakta sıkıntılı bir araştırma içinde akıyordu. Dışarda, gecenin rüzgarı, altın evi sevecen ellerle okşuyor ve yıldızlar soğuk kış gecesinde başıboş dolaşıyorlardı."

Bu parça Walter Killy'nin yapmış olduğu şeytanca bir kolajdır ve altı Alman yazarından alınmış olan parçalardan meydana getirilmiştir: Bunlardan beşi piyasa edebiyatının yeni üreticisi; biri de, üzülerek söyleyeceğim, Rilke'nin ta kendisi.

Altı parçanın hepsinde ortaklaşa çizgi, duygusal bir etki doğurma çabası, okuyucuya onu sunma isteği. Asıl niyet lirik bir hava yaratmaktır ve bunu yapabilmek için de, yazarlar zaten şiirsel yananlamlarla yüklü ve ayrıca heyecan uyandırabilecek (rüzgar, gece, deniz gibi) gelişigüzel seçilmiş deyimleri kullanıyorlar. Ama her sözcüğün kendi başına çağrıştırıcı gücüne açıkça güvenmeyen, herhangi bir olası kaçağa karşı etkiyi koruyacak tarzda, her deyimi yinelemelerle iyice doldurmuş görünen yazarlara göre, bu da yeterli değildir. Bunun için denizin içinde hışırdamakta olduğu suskunluk da "büyülü" olacaktır ve rüzgarın elleri, sanki yumuşaklıkları yetmezmiş gibi, "okşayacaktır"; öte yandan üstünde yıldızların başıboş dolaştığı ev de "altından" olacaktır. Killy'den alınan yazı, sadece duygusal etkiler yaratmayı amaçladığından değil, okuyucularını, bu etkilerden hoşlandıklarında, ayrıcalıklı bir estetik deneyi paylaşmış olduklarına inandırmaya çalışıp durması yüzünden de kitsch'tir.

Umberto Eco

cesine kadar acımasız bir kitlesel denetim, hatta otorite sultası altındaydılar –ya toplumun genel cehaletinin otoritesi ya da din ya da devlet kurumlarını yöneten bir sınıfın terör ya da iktidar hırsının otoritesiydi bu.

Tabii ki toplumun ya da Kilisenin ya da Devletin spekülatif düşüncenin Bireyselliğine müdahale etme çabalarından büyük ölçüde kurtulmuş bulunuyoruz, ama yaratıcı sanatın Bireyselliğine müdahale etme çabası hâlâ süregitmektedir. Hatta süregitmekten de öte, saldırgan, çirkin ve şiddet doludur.

İngiltere'de bu gidişattan en az zarar görmüş sanatlar, kitlenin ilgilenmediği sanatlardır Şiir, bu dediğime bir örnektir. İngiltere'de şiir kalitesini sürdürebilmiştir, çünkü halk şiir okumamakta, bu yüzden de şiiri etkilememektedir.

Halk, birey oldukları için şairlere hakaret etmekten hoşlanır, ama bir kere hakaret ettikten sonra da rahat bırakır.

Halkın ilgilendiği sanatlar olan roman ve tiyatroya gelince, halk otoritesinin bu alanda etkisini göstermesi iyice gülünç sonuçlara yol açmıştır. Hiçbir ülkede İngiltere'de olduğu kadar kötü yazılmış kurmaca, roman türünde bunca can sıkıcı, alelade eser, bu kadar aptalca, kabasaba piyes üretilmemiştir. Mecburen böyle olacaktır. Popüler standart hiçbir sanatçının baş edemeyeceği türdendir.

Popüler romancı olmak hem çok kolay hem de çok zordur. Çok kolaydır çünkü olay örgüsü, üslûp, psikoloji, hayatın işlenmesi, edebiyatın işlenmesi konusunda halkın talepleri en zavallıca kapasitenin ve en işlenmemiş kafanın erişebileceği cinstendir.

Her yeni sanatsal yapıt, kitleleri dehşete sürükler. Führerlerin tersine, bu sanat ne kitlelerin psikolojisine hitap eder, ne de psikanaliz gibi bu psikolojiyi "uyumlama"ya doğru yöneltecek bir vaat içerir. Mağdur insanlara, kendi ümitsizliklerinin şok edici farkındalığını vererek, sanat yapıtı, onları çok sinirlendiren bir özgürlük verir.
Max Horkheimer

Gladyatörler türü yok olmadı: Her sanatçı bir gladyatördür. Kamuoyunu, seyircileri can çekişmesiyle eğlendirir.
Gustave Flaubert

Çok zordur, çünkü sanatçı böylesi talepleri karşılamak için kendi mizacına ters düşmek, sanatsal yazma zevkinden değil, yarı eğitimli insanların eğlencesi için yazmak, böylece bireyselliğini kısıtlamak, kültürünü gözardı etmek, üslûbunu yok etmek ve değerli bulduğu her şeyden vazgeçmek zorunda kalacaktır.

Tiyatro sanatında, durum biraz daha iyidir; tiyatro seyircisi anlaşılması kolay olanı beğenir, orası doğru, ama can sıkıcı şeylerden hoşlanmaz; en popüler iki tarz olan bürlesk ve fars ise belirgin özelliklere sahip iki sanat biçimidir.

Bürlesk ve farsla çok eğlenceli piyesler yazılabilir, ve bu çeşit eserler yazacak sanatçıya İngiltere'de büyük özgürlük tanınır. Halkın denetimi, tiyatro sanatının daha yüksek biçimlerine gelindiğinde ortaya çıkar.

Halkın hoşlanmadığı bir şey varsa, o da yeniliktir. Sanatın konu içeriğini zenginleştirme yolunda atılan hiçbir adım halkın hiç hoşuna gitmez; oysa sanatın dirimselliği ve gelişmesi, büyük ölçüde konu içeriğinin sürekli olarak genişlemesine bağlıdır.

Halk yenilikten hoşlanmaz çünkü ondan korkar. Onlar için bu bireyciliğin bir biçimi demektir; sanatçının istediği konuyu seçmesi ve onu istediği gibi işlemesi, özgürlüğü seçmesi demektir.

Halk bu tavrında son derece haklıdır. Sanat Bireyselliktir, ve Bireysellik de bozucu ve yıkıcı bir güçtür. Onun büyük değeri burada yatar. Çünkü sanatın sarsmak istediği şey, tip tekdüzeliği, göreneğe kölece bağlılık, alışkanlığın zorbalığı ve insanın makine düzeyine indirgenmesidir.

Shakespeare'in kompozisyonlarında, içtenlik ve tutkuyla dolu sahnelerin, tahammül edilmez düzensizliklerle ve hatta saçmalıklarla kimi zaman çarpıtılmaya uğratılmalarına esef eder insan; ama belki de, çarpıklıklar, çevreledikleri güzelliklere daha da hayranlık duymamıza hizmet ederler. Sinirli ve pitoresk deyişlerle, betimlemelerle dolup taşar onun yapıtları ve onlarda dil yalınlığını ve duruluğunu aramak boşunadır. Tiyatro sanatı ve yönetimi konusundaki cehaletine isyan eder insan, ama bu kusur eserleri okunurken, temsil edildiği zamankinden daha belirgin olmadığından, bütün eserlerinde kendini gösteren bu beğeni eksikliği, göz kamaştırıcı güzellikler ve parlaklıklarla telafi edildiği için bağışlanacak bir şeydir. Kısacası Shakespeare, tiyatronun her iki türü bakımından da, yüce ve verimli bir deha ve esin kaynağı olduğunu göstermiştir. Ama oran ve boyut bakımından kusurlu olmanın kimi zaman bazı varlıklara daha devasa bir görünüm vermesi gibi, onun dehasının büyüklüğünün de abartıldığından şüphe edilebilir.

Bilimler, Sanatlar ve Zanaatlar Açıklamalı Sözlüğü

Sanatta, halk, genelgeçer olanı seçer; ona bayıldığından değil, onu değiştiremeyeceği için. Klasikleri hamuduyla yutarlar, hiç tadına varmadan. Onlara kaçınılmaz bir bela gözüyle bakarlar ve çamur atamadıkları için haklarında ileri geri konuşurlar.

Ne garip ki, ya da hiç garip değil ki –görüşe bağlı olarak–, klasiklerin bu biçimde kabulü büyük zarara yol açar. İncil'in ve Shakespeare'in İngiltere'de sorgusuz sualsiz hayranlıkla karşılanması dediğime bir örnektir.

İncil söz konusu olduğunda, din otoritelerinin mülahazaları giriyor devreye, onun için bu konunun üzerinde durmayacağım.

Fakat Shakespeare konusunda, seyircinin onun oyunlarının güzelliklerini ya da kusurlarını gerçekten göremedikleri ortadadır. Güzellikleri görebilseler, dram sanatının ilerlemesine itirazları olmazdı; kusurları görebilseler, dram sanatının ilerlemesine o durumda da itirazları olmazdı.

İşin gerçeği şu ki, halk bir ülkenin klasiklerini Sanatın ilerlemesini engellemekte kullanmaktadır. Klasikleri birer otoriteye indirgeyip yozlaştırırlar. Onları birer balyoz olarak kullanıp Güzelliğin yeni biçimlerinin serbestçe ifade edilmesini yasaklamak için kullanırlar.

Bir yazara hep neden başkası gibi yazmadığını, bir ressama neden bir başkası gibi resim yapmadığını sorup dururlar. Şunun farkında değillerdir ki, o yazar ya da ressam böyle bir şey yapacak olsa, sanatçı olmaktan çıkar.

Güzelliğin yeni bir biçimi kesinlikle nahoş buldukları bir şeydir, böyle bir şey ortaya çıktığında öy-

Kültürlü zevksizler bir sanat yapıtının onlara bir şey "vermesi" gerektiğini düşünürler hep. Radikal yapıtlara artık kızmıyor ve şu utanmazca alçakgönüllü mazerete sığınıyorlardır: Anlamıyorum. Bu tavır, hakikatle son negatif ilişkileri olan muhalifliği bile ortadan kaldırır ve tacizkâr nesne de tatlı bir gülümsemeyle kendi benzerleriyle birlikte kataloglanır: Reddetme veya yeğlenme sorumluluğu bile üstlenilmeden reddedilebilecek veya yeğlenebilecek tüketim mallarıdırlar artık.
Theodor W Adorno

Kingsley, Charles (1819 - 1875)
Anglikan din adamı, öğretmen ve yazar. Hıristiyan ahlâkı temelinde, sanayileşmenin yol açtığı kötülükleri düzeltmeyi amaçlayan Hıristiyan Sosyalizminin öncüleri arasında yer aldı. Victoria döneminde geniş ilgi gören romanlarıyla İngiltere'nin toplumsal yaşamında etkili oldu. Açıkça didaktik bir nitelik taşıyan toplumsal içerikli romanlarında Kingsley, haksızlıklar karşısında duyduğu öfkeyi ve yoksullara yönelik sevgisini yansıtıyor, işçilere karşı sorumlulukları konusunda kendi sınıfını uyarmayı amaçlıyordu. Toplumsal sorunların siyasal değişim yoluyla değil, yetişkinlerin eğitilmesi, sağlık koşullarının düzeltilmesi ve kooperatifçilik hareketinin gelişmesiyle çözümlenebileceğini savundu. Sınıfsal önyargılarından kaynaklanan tutarsızlıkları ve düşünsel birikiminin bazı konularda yetersiz kalması, demokrasi ve sosyal refahın ilerlemesi yolundaki katkılarını sınırlayan başlıca etkenlerdi.
Ana Britannica - Büyük Larousse

le kızar, şaşalarlar ki, her defasında şu iki aptalca ifadeye başvururlar: Biri sanat eserinin fena halde anlaşılmaz olduğudur; ötekisi ise, fena halde ahlâkdışı olduğu.

Bu ifadelerle şunlan kastettiklerini düşünüyorum: Fena halde anlaşılmaz dediklerinde, sanatçının güzel ve yeni bir şey söylediğini ya da yarattığını söylemek isterler; bir sanat eserinin fena halde ahlâkdışı olduğunu söylediklerinde, sanatçının güzel ve gerçek bir şey söylediğini ya da yarattığını söylemek isterler.

İlk ifade üslûba gönderme yapar, ikincisi ise içeriğe. Fakat onlar bu sözleri her yana çekilebilecek bir biçimde kullanırlar, tıpkı sıradan bir güruhun ellerinin altında hazır buldukları kaldırım taşlarını kullanmaları gibi.

Örneğin, bu yüzyılda yaşamış tek bir gerçek İngiliz şairi ya da düzyazıcısı yoktur ki, İngiliz halkı kendisini olanca ciddiyetiyle ölümsüzlük beratlarıyla onurlandırmamış olsun. Bu beratlar, bizde Fransa'daki Edebiyat Akademisinin verdiği resmi payelerin yerini tutarlar, ve allahtan benzer bir kurumun İngiltere'de tesisini tamamen gereksiz kılarlar.

Elbette ki halk bu sıfatı aklına estiği gibi kullanır. Wordsworth'a ölümsüz sıfatını yakıştırmalarından daha doğal bir şey olamazdı. Wordsworth bir şairdir.

Ama Charles Kingsley'i ölümsüz bir romancı olarak nitelendirmeleri insanı hayretlere sevkedecek şeydir.

Kingsley'nin düzyazısı üstün niteliklere sahip bir düzyazı değildir. Gene de işte bu kelime var ve kullanabildiğince kullanıyorlar. Bir sanatçı tabii bundan

Senin gibi olmadığı için, ona "dahi" ya da "kaçık" diyorsun. O ise kendi adına bir dahi değil, basit bir canlı olduğunu kabul etmeye hazır. Sen ona "deli" diyorsun. Kendini ölçü tanımaz bir yozlaşmaya bırakmışsın; kendini tipik olağan bir insan, "homo normalis" saydığın için, sade ve içten bir insana "anormal" diyorsun. Ona kendi acınası "ölçüler"ini uyguluyorsun, sonra da kalkıp onun yolundan saptığı sonucuna varıyorsun.

Wilhelm Reich

rahatsız olmaz. Gerçek sanatçı kendinden başka hiçbir şeye inanmayan birisidir, çünkü o mutlak biçimde kendisidir.

Ama bir sanatçı, İngiltere'de, ortaya çıkar çıkmaz, halkın kendini ifade aracı olan popüler basın tarafından basbayağı anlaşılabilir ve son derece ahlâksal bulunarak göklere çıkarılan bir sanat eseri yaratmışsa, söz konusu eseri yaratırken şuurunun yerinde olup olmadığını, sonuç olarak bu eserin ona yaraşır bir eser olup olmadığını, ikinci kalite bir eser mi, yoksa tamamen kalitesiz bir eser mi yarattığını kendi kendine sormak durumundadır.

Fakat, belki de, kitlenin söz dağarcığını 'ahlâkdışı', 'anlaşılmaz', 'egzotik' ve 'sağlıksız' gibi kelimelerle sınırlamakla onlara haksızlık ettim. Kullandıkları bir kelime daha var. Bu kelime 'marazi'dir. Onu çok sık kullanmazlar. Kelimenin anlamı o kadar basittir ki, onu kullanmaktan korkmazlar.

Gene de bazen kullanırlar ve arada sırada insan bu kelimeye popüler basında rastgelir. Bu elbette, bir sanat eseri için kullanılması gülünç bir sözcüktür. Çünkü marazilik, kolay ifade edilemeyen bir duygu halinden ya da düşünce biçiminden başka nedir ki?

Kitle hepten marazidir, çünkü o hiçbir şeyi dile getirmeyi beceremez. *Sanatçı hiçbir zaman marazi değildir; o her şeyi dile getirir.* Sanatçı, konusunun dışında durur ve konusunu ifade etmeye yarayan araçla benzersiz ve sanatsal sonuçlar elde eder. Maraziliği konu edindiği için bir sanatçıya marazi demek, Shakespeare'e *Kral Lear*'ı yazdı diye deli demek kadar budalaca bir şeydir.

Genelde, İngiltere'de yaşayan bir sanatçı, kendi-

Sanayileşmiş toplumlarımızda halkın hoşuna giden sanatlar, eşi görülmemiş bir kabalık taşırlar. Neden böyle olsun? Bu kabalığın kesin niteliği nedir? Sonra bir de, halk sanatlarının göreli inceliğinin niteliği nedir acaba?
Aldous Huxley

İnsanlar entellektüel etkinliklerde sağlıktan söz etmeye başladıklarında, bir şeylerin yanlış gittiğini düşünüyorum.
Michel Foucault

sine saldırılmasından yarar sağlar. Bireyselliği güçlenir. Daha çok kendisi olur. Tabii saldırılar çok kaba, çok küstahça ve çok aşağılıktır. Fakat hiçbir sanatçı, kabasaba bir zihinden zerafet ya da taşralı bir zekadan üslûp beklemez.

Kabasabalık ve aptallık modern yaşamdaki çok bariz iki olgudur. İnsan bunlar karşısında esef duyar, doğal olarak. Ama bunlar var. Ve bütün başka şeyler gibi, bunlar da birer inceleme konusu.

Modern gazeteciler konusunda şu kadarını da teslim etmek gerekir: Onlarla her yüz yüze gelişinizde, gazetelerinde uluorta yazdıkları şeyler için sizden özel olarak özür dilerler.

Halkın elindeki son derece sınırlı sanat aşağılama vokabülerine iki yeni sıfatın da son birkaç yıl içinde eklendiği söylenmeli. Bunlardan biri 'sağlıksız', öteki ise 'egzotik'tir. İkincisi, sadece yarın yok olup gidecek bir mantarın ölümsüz, baştan çıkarıcı ve dört başı mamur güzellikte bir orkideye duyduğu öfkeyi dile getiriyor. Bir saygı ilanı, ama önemsiz bir saygı ilanı bu.

Oysa 'sağlıksız' kelimesini analiz etmek gerekir. Bu oldukça ilginç bir kelimedir. Hatta, o kadar ilginçtir ki, onu kullananlar ne anlama geldiğini bilmezler. Ne anlama gelir? Sağlıklı ya da sağlıksız bir sanat eseri nedir?

İnsanın bir sanat eserine uyguladığı bütün terimler, mantıklı biçimde uygulandıkları sürece, ya eserin üslûbuna ya da onun konusuna göndermede bulunurlar, ya da her ikisine birden.

Üslûp açısından, sağlıklı sanat eseri, üslûbu kullanılan malzemeye hakkını veren –bu malzeme ister

Halkın büyük çoğunluğu yalnızca açıkça bilinen küçük gerçeklerle yetinmez, bilinen büyük genel gerçekler de ister. Popüler sanat müteahhitleri de istenileni yaparlar; ancak, ne yazık ki, çoğu durumlarda bunları, son derece sıkıcı, üstelik de rahatsız edici bir beceriksizlikle anlatırlar. Nitekim, anaların çocuklarını sevmeleri gerçeği, büyük genel gerçeklerdendir. Oysa, bu genel gerçek, bıktırıcı yapışkan anne şarkılarıyla, içli yaklaşımlar dizileriyle, lirikler ya da dergi öyküsü anlatımıyla ortaya konduğunda, duyarlı kişiler acıyla ürkerler yalnızca, tüm insanlık adına başkasının yerine bir tür utanma içinde yüzlerini çevirirler.

Aldous Huxley

Kültür eleştirisi, "revaçta olma" ve "revaçta olmama" oyununa tehlikeli bir girişten öte bir şey olmayabilir; dolayısıyla başlangıçta mutlu azınlığa yönelik olan bir şey, çoğunlukça değerlendirilip istendiği anda, hem değerini ve hem de geçerliliğini yitirir. Ama bu demektir ki, bundan böyle eleştirinin yerini snopluk almıştır ve kitlelerin istemlerinin sosyolojisi ve bilinci, eğer olumsuz değilse, eleştirinin yargısı ve beğenisi üzerinde olağanüstü bir etkisi vardır: O artık ortalama insanın sevdiği şeyi hiç sevmez, tersine sevdiği şeyden de her zaman tiksinir. Her iki durumda da yasayı dikte eden ortalama halktır ve soylu eleştirmen de kendi oyununun kurbanı olur.
Biçimlerin tüketimiyle ilgili estetiksel bir toplumbilime snopluğun sızmasına izin vermek çok tehlikelidir. Eleştirel duyarlık ile snopluk arasındaki ayrım çok küçüktür.

Umberto Eco

sözcük, ister tunç, ister renk, ister fildişi olsun– ve estetik etki yaratmak için bu güzelliği bir faktör olarak kullanan bir sanat eseridir.

Konu açısından, sağlıklı sanat eseri, konusu sanatçının mizacının damgasını taşıyan ve kaynağını tamamen bu mizaçtan alan eserdir. Kısacası, sağlıklı bir sanat eseri, hem kusursuzluğu hem de kişiliği olan bir sanat eseridir.

Elbette, sanat eserinde biçim ve töz birbirlerinden ayrılamazlar; her zaman bir bütündürler. Fakat analiz amacıyla, estetik izlenim bütünlüğünü bir an bir yana bırakacak olursak, entellektüel olarak bu ikisini birbirinden ayırabiliriz.

Sağlıksız bir sanat eseri, üslûbu tavsamış, eski moda ve alelade olan, konusu, sanatçı ondan belli bir zevk aldığı için değil, halkın ona bunun için para vereceği düşüncesiyle seçilmiş olandır.

Aslında, geniş okur kitlesinin sağlıklı dediği popüler roman her zaman tamamen sağlıksız bir üründür; okur kitlesinin sağlıksız dediği ise, her zaman güzel ve sağlıklı bir sanat eseridir.

Söylemeye gerek yok, bir an bile okur kitlesinin de, popüler basının da bu kelimeleri yanlış kullandıklarından şikayet edecek değilim. Sanatın ne olduğundan bihaber olduklarına göre, bunları doğru kullanmaları zaten beklenemez. Ben sadece yanlış kullanıma işaret ediyorum.

Bu yanlış kullanımın kökenine ve bütün bunların ardında yatan anlama gelince, bunun açıklaması çok basit: Barbarca bir otorite anlayışından ileri geliyor. Otoritenin yozlaştırdığı bir toplumun Bireyselliğin değerini ne kavramayı ne de onu takdir etmeyi başarama-

Gazetelerin efkâr-ı umumiye (kamuoyu) dediği kaç başlı olduğunu bilmediğimiz o acaip ve efsanevî mahluk....

Halk bazen bir hazine, bazen de bir seraptır. Uzaktan namütenahi bir şey gibi görünür. Fakat, yaklaştın mı, beş-on motifin ve modanın içinde kalırsın... Hayatın tam manzarası, hem de tek kaynağıdır. Bazen bir fikir kadar güzel, bazen tabiat kadar haşindir. Çok defa büyük denizler gibi susar. Fakat, konuşacağı ağzı bulunca da...

Ahmet Hamdi Tanpınar

Güneri Cıvaoğlu'nun Sabah ailesine katılma olasılığı Mutlu'yu heyecanlandırmıştı. "Dinç bey prodüktör, ben yönetmen, sen de başaktör olacaksın. Sabah'ı Harrods mağazası gibi düşün. Sen Burberry's standı olacaksın. Türkiye'nin en şık giyinen gazetecilerinden biri olan Cıvaoğlu'nu dünyanın en klas giysi markalarından (özellikle sağlam trençkotlarıyla ünlüdür) birine benzetmek belki de ters kaçan bir benzetme değildi. Cıvaoğlu Türk basınında daha önce kullanılmayan bir stil yarattı. Muhabirlik yaparak kaynaklarından aldığı haberleri anekdotlarla ve felsefe kırıntılarıyla süsleyerek sütunlarına aktardı. Bu işi o kadar iyi yaptı ki, birçok insan Cıvaoğlu'nun sütununu okumayı, politika koridorlarında dönen en önemli dolapların içyüzünü öğrenmek için yeterli bulmaya başladı.

Metin Münir

masından ileri geliyor.

Tek kelimeyle, Kamuoyu denilen canavarca ve cahilce şeyden ileri geliyor, eylemi denetlemek isterken iyi ya da kötü niyetli olabilen, Düşünce ya da Sanatı denetlemek istediğinde ise sadece rezilane ve kötü niyetli olan Kamuoyu'ndan.

Evet, kamunun fiziksel gücü belki de kamunun oyu denen şeyden daha hayırla anılacak bir şeydir. Birincisi iyi olabilir. İkincisi zirzopluktur. Kaba gücün bir sav olmadığı söylenir. Oysa bu tamamen insanın neyi kanıtlamak istediğine bağlıdır.

İngiltere'de monarşik yönetimin süregitmesi ya da Fransa'daki feodalizm gibi son birkaç yüzyılın en önemli sorunlarından birçoğu, sadece ve sadece kaba güçle çözülmüştür. Bir devrimdeki şiddetin ta kendisi, kitleyi bir anlığına büyük ve görkemli kılabilir.

Kitlelerin kalemin kaldırım taşından güçlü olduğunu ve bir tuğla parçası olarak da kullanılabileceğini keşfettikleri gün, yandığımız gündü. Hemen gazeteciyi bulup çıkardılar, onu geliştirip yetiştirdiler ve kendi çalışkan ve iyi ücretli uşakları haline getirdiler.

Her iki taraf adına da çok hayıflanılacak bir durum. Barikatların gerisinde soylu ve kahramanca bir sürü şey olabilir. Ama başyazarın yazısının gerisinde önyargıdan, aptallıktan, dedikodudan ve laf salatasından başka ne vardır? Ve bu dördü yan yana geldiler mi de, korkunç bir güç meydana getirir ve yeni otoriteyi oluştururlar.

Eski günlerde insanları işkence tahtalarının üzerine gererlerdi. Şimdi basın var. Kuşkusuz bu bir

Erol Simavi, Asil Nadir'e dönerek, "sen bütün gazeteleri satın alıyorsun, benimkini de al" dedi. Nadir'in cevabı kısa ve netti: "Alırım." "Yalnız ben 12 sıfırlı isterim" diyen Simavi, Özal'a dönerek, "Turgut Bey, aracılık yaparsan sana da yüzde on verelim. Seçim yaklaşıyor, paraya ihtiyacın vardır" dedi. Bunları söyledikten sonra Dinç Bilgin'le birlikte masayı terketti. Asil Nadir, Özal'la başbaşa kalmıştı.
Metin Münir

"En iyi gazeteci, en az kağıdı
en ucuza boyayıp en pahalıya satandır."
Haldun Simavi

Birinci sayfada bir ilginç haber olması lazım. Yani insanların okuyunca 'vay canına' diyeceği. Bir tane okuyucuların güleceği, kahkaha atacağı haber. Bir de insanları cinsel olarak tahrik edecek bir haber. O günkü Sabah okuyucusunun isteği buydu. Buna oynadık.
Ben bir defa para kazanmak istiyordum. Kendimi gazeteyi yapmakla görevli bir genel yayın yönetmeni olarak değil, patronuma para kazandırmakla görevli bir şirket yöneticisi gibi gördüm. Kendimi hep Arçelik Genel Müdürü'nden farksız gördüm. Ana işim patronuma çok para kazandırmaktı.
Zafer Mutlu

ilerleme. Ama durum hâlâ pek kötü, yanlış ve ahlâk bozucu.

Biri –Burke miydi?– basının dördüncü kuvvet olduğunu söylemişti. O zamanlar için doğruydu bu, kuşkusuz. Fakat halihazırda basın tek güç. Öbür üçünü yemiş durumda.

Zamanın efendileri hiçbir şey söylemiyorlar, Ruhun Efendilerinin söyleyecek bir şeyleri yok, Avam Kamarasının da söyleyecek bir şeyi yok ve söylüyor. Gazeteciliğin hükümranlığı altındayız. Amerika'da Cumhurbaşkanının görev süresi dört yıldır, gazeteciliğinki ise sürer de sürer.

Allahtan Amerika'da gazetecilik mesleği sahip olduğu otoriteyi en kaba ve zorba uçlara kadar sürüp götürmüştür. Bunun doğal sonucu olarak, bir başkaldırı havası yaratmaya başladı.

İnsanlar, mizaçlarına göre, basına gülmeye ya da ondan tiksinmeye başlamışlardır.

Ama basın artık bir zamanlar olduğu gibi gerçek bir güç değildir. Ciddiye alınmıyor. İngiltere'de ise birkaç çok bilinen örnek dışında, böyle aşırı acımasızlık noktalarına sürülüp götürülmemiş olan Gazetecilik, hâlâ çok önemli bir faktör, gerçekten göz önüne alınması gereken bir güçtür.

Kişilerin özel yaşamları üzerinde kurabildiği zorbalık bana oldukça akıl almaz gelmektedir. *İşin aslı şu ki, kamuoyu her şeyi öğrenmek konusunda doymak bilmez bir merak sahibidir, bilinmeye değer şeyler hariç*. Bunun farkında olan ve tüccarca alışkanlıkları olan gazetecilik, onların taleplerine cevap verir.

Geçen yüzyıllarda halk, gazetecilerin kulaklarını

Çıplaklıktan sonra gazetenin en büyük girdisi polisiye haberlerdi. Polisiye haberlerin sorumlusu –belki de müteahhidi demek daha doğru olur– Behiç Kılıç'tı. Kılıç'ın gazeteyle doğrudan doğruya ilgisi olmayan kırka yakın bir paparazzi ordusu vardı. Paparazziler İstanbul'un karakol, mahkeme ve hastanelerinde dolanır, ilginç haber yakalamaya çalışırdı. Esasında yakalanan haber ilginç olmasa, hatta haber olmasa da olurdu. Gazeteci Selahattin Duman bu sistemin işleyişini şöyle anlatıyor: "Paparazzinin haberinin doğru olup olmadığı önemli değil. Gerisini zaten yazılışlerinde tamamlıyorlar. Eğer ilginç değilse, yazılışleri onu ilginç hale getiriyor."
Metin Münir

tulumbaya çivilermiş. Oldukça çirkin bir davranış. Bu yüzyılda ise gazeteciler kendileri kulaklarını anahtar deliğine çiviledi. Bu çok daha kötü.

Durumu daha da kötüleştiren ise, bu konuda en büyük suçun Sosyete gazetelerine yazan eğlendirici gazeteci taifesi olmaması.

Asıl zararı dokunanlar, ciddi, düşünceli, mesleğine inanmış gazeteciler; bunlar, halihazırda olduğu gibi, büyük bir devlet adamının, bir politik gücün yaratıcısı, dolayısıyla büyük bir politik düşüncenin önderi olan birinin özel yaşamındaki bir olayı okur kitlesinin gözü önüne çekip getiriyor ve okur kitlesini bu olayı tartışmaya, konu üzerinde otoritesini göstermeye, görüş bildirmeye, sadece görüş de bildirmekle kalmayıp bunları fiiliyata geçirmeye davet ediyor, söz konusu kişiye bütün diğer hususlarda akıl öğretmeye, partisine akıl öğretmeye, ülkesine akıl öğretmeye, kısacası kendilerini gülünç, saldırgan ve zararlı hale getirmeye teşvik ediyor.

Kadın ya da erkek, kimsenin özel yaşamı halka anlatılmamalı. Bu, halkı hiç ilgilendirmez. Fransa'da bu işleri daha iyi beceriyorlar. Orada boşanma mahkemelerinde görülen davaların ayrıntılarını halkın eğlencesi olsun ya da herkes tarafından eleştirilsin diye gazetelerde yayınlamıyorlar. Halkın tek bildiği, boşanmanın vuku bulduğu ve boşanma kararının çiftlerden birinin isteği üzerine alındığıdır.

Fransa'da gazetecilere sınırlamalar getirip sanatçılara hemen hemen mutlak özgürlük tanıyorlar. *Bizdeyse gazeteciye mutlak özgürlük tanıyoruz, sanatçıyı ise tamamen kısıtlıyoruz.* Yani İngiliz kamuoyu sonucu güzel olan şeyler yapanları kısıtlamaya,

Basın özgürlüğünden yoksun kalınca, bütün öteki özgürlükler birer yanılsama haline gelir. Vücudun bütün organlarının birbirini etkilemesi gibi, özgürlüğün her biçimi de ötekileri koşullar. Özgürlüğün bir biçiminin reddedilmesi halinde, özgürlüğün kendisi reddedilmiş olur.
Eğer basın kendisini bir iş durumuna düşürürse, kendi kişiliğine sadık kalmış, kendi tabiatının soyluluğuna uygun hareket etmiş ve özgürlüğünü elde etmiş olur mu? Yazarın varolmak ve yazı yazmak için para kazanmak zorunda olduğundan kuşku yoktur; ama yazar hiçbir zaman para kazanmak için varolmamalı ve yazmamalıdır.
Karl Marx

Flaubert, illüzyon tüccarlarının sığ ve sahte hümanizmalarının okura sunduğu aldatıcı tatmini reddettiğini, söyleminin yapısıyla ortaya koymuştur.
Pierre Bourdieu

engellemeye ve saptırmaya çalışırken, gazeteciyi de çirkinlikleri, iğrençlikleri, hatta en mide bulandırıcı şeyleri satmaya teşvik ediyor, böylece sonuçta bizimkiler dünyanın en ciddi gazetecileri ve en ahlâksız gazeteleri haline geliyor. Gazetecilerin gazetecilikten kendilerini alamadıklarını söylemek abartma olmayabilir. Korkunç haberler basmaktan gerçekten zevk alan kimi gazeteciler olduğu gibi, yoksullukları nedeniyle skandallara sürekli bir gelir kaynağı gözüyle bakan kimi gazeteciler olduğu da muhakkaktır.

Ama eminim bu tür şeyleri basmaktan gerçekte hoşlanmayan, bunu yapmanın doğru olmadığını bilen başka türlü gazeteciler de var; ötekiler gibi davranıyorlarsa, bunu sadece mesleklerinin sürdürüldüğü sağlıksız koşullarda okurun istediğini arzetmek ve bu arzı kitlenin kaba iştahını mümkün olduğunca doyuracak biçimde yapmak, diğer gazetecilerle rekabetin başlıca koşulu olduğu için yapıyorlar. Bu herhangi bir okumuş insan grubuna reva görülmeyecek bir durum ve büyük çoğunluğunun bunun sızısını derinden hissettiklerine kuşkum yok.

Gene de konunun aslında son derece sevimsiz olan bu yanını bir kenara bırakalım ve Sanat bahsinde halkın uyguladığı denetim sorununa dönelim; bununla Kamuoyu'nun sanatçıya hangi biçimi kullanacağını, bunu hangi tarzda kullanacağını ve hangi malzemelerle çalışacağını dayatmasını kastediyorum. Yukarıda da belirttiğim gibi, İngiltere'de bunun sonuçlarından kendilerini en çok kurtarabilen sanatlar, halkın çok ilgilenmediği sanatlardır.

Ne var ki halk tiyatroyla ilgilenmektedir ve son

[

Irving, Henry (1838 - 1905) İngiliz tiyatrosunun en ünlü oyuncularından. Unutulmaz oyunlarından biri, suçluluğu kanıtlanamayan ama vicdanının da rahat bırakmadığı katil Mathias rolüdür. Bu rol ürpertici havası ve melodramatik özellikleriyle Irving'e çok uygundu; sayesinde Tiyatrodaki hizmetlerinden ötürü "Sir" unvanı verilen ilk kişi oldu (1895). Irving, 1878'de Lyceum Tiyatrosunu kiraladı ve tiyatronun başına geçti. Ayrıntılara büyük önem veriyor, dekor ve kostüm harcamalarını hiç kısmıyor, ülkenin en iyi tasarımcıları ve müzikçileriyle çalışıyordu. Alışılmışın dışındaki diksiyonu, kendine özgü abartılı tarzı ve edebi bilgisinin düzeyi konusunda eleştirilmesine karşın, oyunları büyük ilgi görüyordu. Yine 1878'de baş kadın oyuncu olarak Ellen Terry ile anlaştı ve böylece İngiliz tiyatro tarihinin en ünlü çiftlerinden biri oluştu. İkisinin tiyatroya ilişkin özellikleri birbirini şaşırtıcı biçimde tamamlıyordu: Düşünceli, içe dönük Irving ve çekiciliğiyle kalpleri fetheden, doğal, rahat Terry, Hamlet ve Ophelia ya da Shylock ve Portia rollerinde tiyatroya olağanüstü sayıda izleyici çektiler. 1897'de çıkan yangın, Lyceum repertuarındaki pek çok klasiğin dekorlarının yok olmasına yol açtı. Irving'ın yaşamının son yılları, Lyceum topluluğunu ayakta tutabilme çabasıyla geçti. 68 yaşında beş parasız öldü.

Ana Britannica - Büyük Larousse

[

on-onbeş yıl içinde tiyatro alanında belli bir ilerleme sağlandığı düşünüldüğünde, bunun kitlenin zevk düşkünlüğünü kendilerine standart almayı ve Sanat'ı sadece bir arz talep meselesi olarak görmeyi reddeden bir avuç bireysel sanatçı sayesinde olduğunu unutmamak gerekir.

Harikulade ve canlı kişiliği, gerçek bir renk unsuru içeren üslûbu, sadece taklit yeteneğine değil, hayal gücü ve entellektüel yaratıcılığa dayalı olağanüstü yazarlık gücüyle, Mr. Irving istese, seyirciye istediğini verebilir, en bayağı piyesleri en bayağı biçimde sunabilir ve kişinin arzu edebileceği kadar başan ve para kazanabilirdi. Ama amacı bu değildi. Onun amacı belli koşullar altında ve Sanat'ın belli türlerinde kusursuzluğa erişmekti. Önce az sayıda kişiye seslendi: Şimdiyse çok sayıda kişiyi eğitmiş bulunuyor. Seyircinin hem zevkini hem de mizacını eğitti. Seyirci onun sanatsal başansını takdirle karşılıyor.

Fakat düşünüyorum da, seyirci, bu başarıya sadece onların standartlarını kabul etmeyi reddedip kendininkileri yarattığı için ulaştığının farkında mı? Seyircinin standartlarına uyulsaydı, Lyceum da şu anda Londra'daki popüler tiyatroların bazıları gibi ikinci sınıf bir sahne olurdu. Bu gerçeği anlasalar da, anlamasalar da, gerçek şu ki, seyircinin zevki de, mizacı da belli ölçüde yontulmuştur ve seyirci bu nitelikleri geliştirebilir.

O halde sorun şu: Seyirci neden daha uygar olamıyor? Bu yeterliliğe sahipler. Onları durduran nedir?Onları durduran, bir kere daha vurgulamak gerekir, sanat ve sanatçı üzerinde otorite uygulama arzusudur. Seyirci, Lyceum ve Haymarket gibi belli tiyat-

Heykel, özünde kitleler için yapılan bir sanattır ve bunu göz önünde bulundurarak kavranmalı ve icra edilmelidir. Tarihin en görkemli heykelleri, herkesin kendisinden bir şeyler bulduğu eserlerdir. Ancak, sanatçının halkı dikkate aldığı, göz önünde bulundurduğu gibi, halk da sanatçıyı dikkate almalıdır: Büyük sanat, her zaman bu karşılıklı özdeşleşmenin sonucudur.
Jacques Lipchitz

rolara doğru bir ruh hali içinde gelmektedir. Her iki tiyatroda da bireyselliğini koruyan sanatçılar vardır ve bu sanatçılar kendi seyircilerini yaratmayı başarmışlardır –Londra'daki her tiyatronun da kendi seyircisi vardır– ve Sanat bu seyircinin mizacına seslenmektedir. Peki bu mizaç nedir?

O mizaç, almaya hazır olma halidir. Hepsi bu. İnsan, bir sanat eserine, eser ve sanatçı üzerinde otorite kurmak arzusuyla yaklaşıyorsa, ondan hiçbir sanatsal izlenim edinemeyecek bir ruh hali içinde demektir. *Sanat eserinin işi, seyircisini hükmü altına almaktır: Seyirci sanat eserini hükmü altına almayacaktır.* Seyirci almaya açık olacaktır. O, usta kemancının üzerinde çalacağı keman olmalıdır. Böylece, Sanatın ne olması ya da ne olmaması gerektiği konusundaki kendi aptalca görüşlerini, zirzopça önyargılarını, saçma sapan fikirlerini tamamen bastırabildiği ölçüde de, söz konusu sanat eserini anlama ve tadına varma olasılığı artar.

Bu gerçek, elbette erkekli kadınlı kaba saba İngiliz tiyatro seyircisi söz konusu olduğunda apaçık ortadadır. Ama okumuş dediğimiz insanlar konusunda da durum aynen geçerlidir. Çünkü okumuş kişilerin Sanat hakkındaki fikirleri doğal olarak geçmiş Sanat'tan kaynaklanmaktadır. Oysa yeni sanat eseri, Sanat'ın şimdiye dek almadığı bir yüzü gösterdiği için güzeldir; onu geçmişin ölçüleriyle değerlendirmek, gerçek kusursuzluğunun reddi sayılacak bir standarda göre ölçmektir.

Hayal gücünden yararlanan bir anlatım aracıyla ve hayal gücünden türeyen koşullarda, yeni ve güzel izlenimler edinmeye yatkın bir mizaç, bir sanat

Birinci Cadı
- Buluşacağımız yer?
İkinci Cadı
-Fundalık.
Üçüncü Cadı
- Macbeth'i göreceğiz ya orda!
Birinci Cadı
Dur geliyorum, kara kedi, bağırma!
İkinci Cadı
Beni de çağıran yeşil kurbağa.
Üçüncü Cadı
Akşama.
Üçü birden
- İyi demek kötü demek, kötü demek iyi demek;
Sisli puslu havalarda kanatlanıp uçmak gerek.
(Çıkarlar.)
William Shakespeare

eserinin tadına varabilecek tek mizaçtır. Bu, heykel ve resim söz konusu olduğunda geçerli olduğundan çok, belki de tiyatro ve benzeri sanatlar konusunda geçerlidir. Çünkü bir tablo ve bir heykel, Zaman'la savaş halinde değildir. Onun geçip gidişini umursamazlar. Sahip olduklan bütünlük hemen bir anda kavranabilir. Edebiyat söz konusu olduğunda durum farklı. Eserdeki etki birliğinin farkına vanlabilmesi için zaman geçmelidir. Bu yüzden, tiyatro eserinde, oyunun birinci perdesinde öyle bir şey cereyan edebilir ki, bunun gerçek sanat değeri seyirci tarafından, üçüncü ya da dördüncü perdeden önce anlaşılamayabilir.

Peki o sersem kızmalı ve sahnedekilere bağırmalı, oyunu bölmeli ve sanatçıları kızdırmalı mıdır? Hayır. Namuslu seyirci yerinde sessiz sakin oturmalı, şaşkınlık, merak ve gerilim gibi son derece lezzetli duyguları tatmalıdır. Oyuna kabasaba bir mizacı galeyana getirmek için gitmemelidir. Oyuna sanatsal bir mizaç edinmek için gitmelidir.

Seyirci, sanat eseri hakkında hakemlik edecek kimse değildir. O, sanat eseri üzerinde tefekküre dalmasına izin verilmiş kişidir ve eğer eser iyiyse, bu tefekkür içinde kişiliğini lekeleyen tüm bencillikten soyunmasına da fırsat verilir –cehaletinin bencilliğinden ya da malûmatının bencilliğinden. Tiyatro eserinin bu yönünün, sanıyorum, yeterince altı çizilmiyor.

Macbeth bugün yazılmış ve modern bir Londralı seyirci önünde ilk kez sunuluyor olsaydı, seyirciler arasında kimilerinin birinci perdede grotesk cümleleri ve saçmasapan sözleriyle boy gösteren cadılara şiddetle ve seslerini yükselterek karşı çıkacaklannı tahmin edebiliyorum.

Thackeray, William Makepeace (1811 - 1863)
19. yüzyıl, her geçen gün sayıları artan orta sınıftan okurların ihtiyacına cevap veren dergilerin çağıydı. Thackeray de 1830'ların sonunda çeşitli dergilerde imzasız ya da takma adlarla yazılar yazdı. Kendi adıyla yayımladığı ilk yapıtı "Vanity Fair" (1848), çıktığı ay 7000 adet satarak Thackeray'e ün ve para kazandırdı. Dört yıl sonra, 1852'de, "en iyi kitabım" diye tanımladığı "Esmond"u yayınladı. O dönemde tepkiyle karşılanan üç ciltlik "Esmond", bugün İngiliz edebiyatının en önemli tarihsel romanlarından biri olarak değerlendiriliyor. Thackeray, sağlığında Dickens'ın tek rakibi olarak görülüyor, özellikle orta sınıf okur tarafından çok beğeniliyordu. Romanları evlerde bütün aile bir araya geldiğinde yüksek sesle okunabilecek türden yapıtlardı. Thackeray'e göre romancının bir işlevi de okuruna ahlâk dersi vermekti. Victoria dönemi romancılarının abartılı karakter betimlemelerine ve melodramı andıran olay örgülerine yer vermekten kaçınarak, o dönem yaşamının gerçekçi bir portresini çiziyordu.
Ana Britannica - Büyük Larousse

Fakat oyun sona erdiğinde insan, *Macbeth*'deki cadıların kahkahalarının *Lear*'daki deliliğin kahkahası kadar korkunç, Arab'ın trajedisindeki Iago'nun kahkahasından daha da korkunç olduğunu farkeder.

Tiyatro izleyicisinin her türlü sanat izleyicisinden daha çok, tam bir alımlama halet-i ruhiyesi içinde olması gerekir. Otorite uygulamaya karar verdiği anda seyirci, Sanat'ın ve kendi kendisinin yeminli düşmanı haline gelir. Sanat aldınş etmez. Kaybeden seyirci olur.

Romanda da durum aynıdır. Halk otoritesi ve bu otoriteye cevaz verilmesi, ölümcül sonuçlar getirir. Thackeray'nin *Esmond*'u iyi bir kitaptır çünkü yazar onu kendi zevki için yazmıştır.

Öteki romanlarında, *Pendennis*'de, *Philip*'de, hatta *Vanity Fair*'de Thackeray okur kitlesinin çok fazla farkındadır ve okurun sempatilerine doğrudan seslenerek ya da doğrudan onlarla alay ederek yazdıklannı zedelemiştir.

Gerçek sanatçı kitleyi hiçbir şekilde umursamaz. Kitle onun için varolmamaktadır Sanatçı, canavarı uyutacak ya da doyuracak haşhaşlı ballı çörekler yapan biri değildir. O, bu işi popüler romancıya bırakır.

Şu anda İngiltere'de benzersiz bir romancımız var: Mr. George Meredith. Fransa'da daha iyi sanatçılar var, fakat Fransa'da hayat görüşü bu kadar geniş, bu kadar çeşitlilik gösteren, gerçeği bu kadar hayal gücüyle ele alan biri yok. Rusya'da, edebiyatta acının ne olduğuna dair daha hayati şeyler söyleyen romancılar var. Ama edebiyatta felsefe sadece Meredith'in harcı.

Meredith, George
(1828 - 1909)
Victoria dönemi şair ve romancısı. İnce nükteleri, parlak diyalogları ve özdeyiş tarzındaki cümleleriyle dikkati çeken romanları, öznel bir dünya görüşünü yansıtmaları ve psikolojik karakter incelemeleriyle de önemlidir. Kadınları erkeklerle eşit gören Meredith, birçok bakımdan çağının çok ilerisinde bir yazardı. En ünlü yapıtları "The Ordeal of Richard Feverel: A History of Father and Son" (1859; Richard Feverel'in verdiği Sınav: Bir Baba ve Oğlunun Öyküsü) ile "The Egoist: A Comedy in Narrative"dir (1879; Bencil: Anlatı Biçiminde Bir Komedi). Meredith'in romana etkisi dolaylı olmuştur. Son derece kişisel olan üslûbunun taklit edilmesi çok zor olmakla birlikte, romanlarında geniş yer verdiği iç monologlarıyla James Joyce ve başka yazarların yararlandığı bilinçakışı tekniğinin öncüsü sayılabilir. Ayrıca George Elliot ile birlikte psikolojik romanın yaratıcılarından biridir ve bu türün 18. yüzyıldaki habercileriyle 19. ve 20. yüzyıllardaki izleyicileri arasında bir köprü görevi görmüştür.

Ana Britannica - Büyük Larousse

Kişileri yaşayan kişiler olmakla kalmıyorlar, düşüncede de yaşıyorlar. İnsan onları sayısız görüş açısından görebiliyor. İçlerinde ve çevrelerinde ruh vardır. Yorum açısından zengin ve simgeseller. Ve onları, o harikulade hızlı hareket eden kişileri yaratan kişi, onları kendi hazzı için yarattı ve hiçbir zaman okur kitlesinin ne istediğini sormadı, ne istediklerini sorup öğrenmeye çalışmadı, onların ona bir şey yaptırmalarına ya da onu etkilemelerine izin vermedi, sadece kendi kişiliğini pekiştirmeye ve kendi bireysel eserini oluşturmaya devam etti.

Önceleri kimse çalmadı kapısını. Bunu umursamadı. Sonra bazıları geldiler. Bu onu değiştirmedi. Şimdi kapısına gelenlerin sayısı kabarık. O hâlâ aynı kişi. Benzersiz bir romancı.

Süsleme sanatlarında da durum farklı değil. Kitle, gerçekten acıklı bir inatla Büyük Sergi'nin doğrudan sonucu olan uluslararası bayağılıkta geleneklere dört elle sarıldı: Bunlar o kadar itici ki, bu insanların içinde yaşadıkları evlerde ancak körler yaşar. Güzel şeyler yapılmaya başlandı; kumaş boyamacıların elinden güzel renkler, sanatçının beyninden güzel motifler çıkmaya başladı; güzel şeylerin kullanımı, onların değerli ve önemli oldukları düşüncesi ortaya atıldı.

Kitle bunun üzerine tam anlamıyla köpürdü. Soğukkanlılıklarını kaybettiler. Aptalca laflar ettiler. Kimse umursamadı. Kimsenin bu yüzden bir kaybı olmadı. Kimse kamuoyunun otoritesini kabul etmedi. Bunun sonucunda, bugün modern bir eve girdiğinizde, belli bir ince zevkin, güzel bir dekor yaratmanın takdir gördüğünü, güzelliğe hakkının verildi-

Yoksul gecekondulara giren kapkacakların pırıltılı yeniliklerinde, büfelerin, bibloların, televizyon altlıklarının formikalarında, belki de ilk kez, bu evlere, bu evlerdeki yaşama, zanaat ve elişlerinin yıkımından beri bir geometri girmektedir. Daha iyi bir yaşama olan özlem, sessizce ve büyük fedakârlıklarla kentin yoksul semtlerine taşınan bu eşyalarda somutlaşmaktadır. Bu metalaşmış eşyalar, belki de, uyandırdıkları esenlik, zenginlik ve başkalarından geri kalmamak duygularıyla, "yarışmacılığın" bu türünden önceki insanın prehistoryasını da canlı bir özlem olarak sürdürmekteler.

Ünsal Oskay

ğini görmemek hemen hemen mümkün değil. Hatta, günümüzde, çoğunlukla, insanların oturdukları evler oldukça çekici. İnsanlar büyük ölçüde uygarlaştı.

Gene de hakçası, ev dekorasyonu, mobilya ve benzeri alanlarda görülen devrimin olağanüstü başarısının aslında halkın büyük kesiminin bu konularda çok ince bir zevk geliştirmesiyle ilgili olmadığını söylemek gerekir. Bunun belli başlı sebebi şudur: Bunları yapan zanaatkârlar güzel şeyler yapmanın tadına o kadar vardılar, halkın daha önceleri istediği şeylerin çirkinliğine ve bayağılığına o kadar apaçık biçimde uyandılar ki, halkın taleplerini karşılıksız bırakıp kuruttular.

Şu anda bütün mobilyaları, üçüncü sınıf bir berhaneden alınmış elden düşme eşyaların satıldığı bir açık artırmadan almadıkça, bir odayı birkaç yıl önce döşendiği gibi döşemek mümkün değil. O eşyalar artık yapılmıyor. Ne kadar itiraz ederlerse etsinler, insanlar bugün evlerinde gözü okşayan bir şey bulundurmak zorundalar. Kendileri için ne hayırlı ki, bu sanatlar hakkında kendilerinde gördükleri otorite tamamiyle fos çıktı.

Demek ki, bu tür konularda her türlü otoritenin kötü olduğu ortada. Bazen sanatçı için hangi tür bir yönetim altında yaşamanın en uygun olacağı sorusunu ortaya atarlar. Bu sorunun yalnızca tek cevabı vardır: *Sanatçı için en uygun olanı, hiçbir yönetim altında yaşamamaktır.* Ona ve sanatına otorite uygulamak maskaralıktır.

Sanatçıların despotik rejimler altında çok güzel eserler verdikleri söylenmiştir. Tam öyle değil. Sa-

Tasso, Torquato (1544 - 1595) İtalyan yazar. Uzun süre başıboş dolaşmasının ve gözaltında tutulmasının yanısıra, çılgınlığı da, Birinci Haçlı Seferi dönemine ait 20 bölümlük epik şiiri "Gerusalemme liberata" kadar ünlüdür. Bu çılgınlığın en anlaşılmaz yanı, daha yeni tamamlanmış başyapıtını yadsımasına, yayınlanmasına karşı koymasına, yaşamının geri kalan kısmını, bu başyapıtı sıkı denetimden geçirmek ve bozmakla geçirmesine yol açmasıdır. 1579'da Ferrara'da Sant' Anna tımarhanesine kapatılan Tasso, orada "Ferrara Prensesleri" şiirini yazdı. 1586'da salıverildi, papanın resmi şairliğine atanmak üzereyken öldü. Yaşamı boyunca, özellikle "Aminta" adlı yapıtında belirgin olan hazcı dünya görüşüyle katı dinsel inancı arasında bocalayan Tasso, zamanla çalkantılı yaşamı, akıl hastalığı, romantik aşklarıyla bir efsane kahramanı durumuna geldi.
Ana Britannica - Büyük Larousse

Dante, Floransa yönetiminde etkin görevler üstlendi. Papa Bonifazio VII'nin kent üzerinde egemenlik kurma politikasına karşı çıktı. Kent yöneticisi, 1302'de Dante'yi 5000 florin para cezası ile iki yıl sürgün cezasına çarptırdı. Dante para cezasını ödemeyince, bu ceza ölüm cezasına dönüştürüldü. Ancak Dante bu tarihten önce Roma'ya sürgün gitmişti. 1315'te Dante için af çıkarıldı. Ancak Dante çok sevdiği kentine dönmek istemedi. Bunun üzerine Dante için bir kez daha ölüm cezası verildi. Ömrünün son altı yılını Verona ile Ravenna'da geçirdi. Verona'da Can Grande'nin, Ravenna'da buranın senyörü Potenta'nın konuğu oldu. Yirmi yıla yakın bir süreyi sürgünde geçiren Dante, 1321'de Ravenna'da sıtmadan öldü. Sürgünün acısını şu dizelerle dile getirir:
Başkasının ekmeğinin ne denli tuzlu
başkasının merdiveninden çıkmanın
ne denli zor olduğunu göreceksin.
Rekin Teksoy

natçılar despotların ayağına gitmişlerse, kendilerine zorbalık uygulanacak bendeler olarak değil, gezgin mucize yaratıcıları, göz kamaştıran ayrıksı kişiler olarak, eğlenmek, iltifat görmek için, huzur içinde yaşamalarına göz yumulsun, yaratmalarına izin verilsin diye gitmişlerdir.

Burada despotun lehine bir şey söylenebilir: O, bir birey olarak, kültür sahibi olabilir; oysa güruh, bir canavar olduğu için kültürden habersizdir. Bir İmparator ya da Kral eğilip ressamın düşürdüğü fırçayı yerden alabilir, oysa demokrasi yere doğru eğildiğinde, bu, yalnızca çamur atmak içindir. Kaldı ki, demokrasinin imparator kadar yerlere eğilmesine de gerek yoktur. Hatta çamur atmak istediklerinde eğilmelerine bile gerek yok. Fakat hükümdarı da güruhtan ayrı tutmanın alemi yok; her türlü otorite eşit derecede kötüdür.

Üç çeşit despot vardır: Beden üzerinde zorbalık kuran despot. Ruh üzerinde zorbalık kuran despot. Beden ve Ruh üzerinde zorbalık kuran despot. Birincisine Prens denir. İkincisine Papa denir. Üçüncüsüne Halk denir.

Prens eğitimle incelmiş olabilir. Böyle birçok Prens olmuştur. Fakat Prens'te tehlikeli bir yan vardır. Dante'yi Verona'daki acı şölende gözünüzün önüne getirin, ya da Ferrara'da tımarhane hücresindeki Tasso'yu.

Papa eğitimle incelik kazanmış olabilir. Böyle birçok Papa görülmüştür; böyle kötü Papalar vardır. Kötü Papalar, Güzelliği, ne yazık ki, iyi Papaların Düşünce'den nefret ettikleri kadar tutkuyla sevmişlerdir. Papalığın zulmüne insanlık çok şey borçlu-

Cellini , Benvenuto (1500 - 1571)
İtalyan heykelci, kuyumcu ve yazar. Kendisini ve dönemini çok canlı bir biçimde betimlediği otobiyografisi nedeniyle Rönesans'ın en renkli kişileri arasında yer alır.

Babasının müzikçi olması isteğine karşı koyan Cellini, Floransalı bir kuyumcunun yanına çırak olarak girdi. 1516'da karıştığı bir kavga nedeniyle Siena'ya sürüldüyse de, 1517-19 arasındaki bir tarihte yeniden Floransa'ya döndü. Floransa'da dövüşmekten ötürü ölüme mahkum edildiği için 1523'te yeniden Roma'ya kaçtı. 1527'de Roma'nın Fransızlara karşı savunulmasına katıldı ve kendi ifadesine göre Bourbonların başkomutanı ile Orange prensini bizzat vurdu. Papalık darphanesine damga ustası olarak atandı. Rakibi olan kuyumcuyu öldüren Cellini'yi Papa III. Paulus bağışladı. Ama ertesi yıl bir noteri yaraladığı için Roma'dan kaçmak zorunda kaldı. Roma'ya dönüşünde zimmetine para geçirmekle suçlanarak hapsedildi. Kaçtıysa da, yeniden tutuklandı. En sonunda Ferrari kardinali d'Este'nin diretmesi üzerine 1539'da yeniden serbest bırakıldı. Cellini'nin ölümsüz ünü, yapıtlarından daha çok, kendi yaşamını kaleme almış olmasından kaynaklanır. Cellini'nin sekreterine konuşma diliyle yazdırdığı şaşırtıcı bir içtenlik ve benzersiz bir özgürlükte yazılmış olan belge niteliğindeki bu otobiyografi, ilk kez 1728'de yayınlandı, 1771'de İngilizceye, 1796'da Almancaya ve 1822'de Fransızcaya çevrildi; romantizmin bir çığ gibi büyümeye başladığı bir dönemde ortaya çıktığı için çok geniş bir okuyucu kitlesi buldu.

Ana Britannica - Büyük Larousse

dur. Papalığın hayrı ise insanlığa korkunç bir borçla borçludur.

Gene de, Vatikan gökgürültülerinin retoriğini korumuş fakat yıldırımlarının asasını yitirmişse de, sanatçının Papalarla yaşamaması daha hayırlıdır. Bir kardinaller meclisi önünde Cellini hakkında, sıradan yasaların ve sıradan otoritenin onun gibi adamlar için yapılmadığını söyleyen bir Papaydı; fakat Cellini'yi hapishaneye tıkan da bir Papaydı.

Cellini orada öfkeden kuduruncaya kadar kaldı, kendi kendine gerçekdışı hayaller yarattı, yaldızlı günışığının odasına girdiğini gördü ve ona o kadar aşık oldu ki, kaçmayı denedi, kuleden kuleye sürüne sürüne yol aldı, şafak vakti başı döndü, düşüp sakatlandı, bir bağcı onu üzüm yapraklarının altına gizleyerek, güzel şeylere olan sevgisinden ötürü, Cellini'ye bakıp onu iyileştiren birine götürdü.

Papalar tehlikelidir. Halk'a gelince: Halk ve onun otoritesi neyin nesidir? Belki de halktan ve onun otoritesinden yeterince söz ettik. Onun otoritesi kör, sağır, çirkin, grotesk, trajik, komik, ciddi ve müstehcen bir şeydir. Sanatçının Halk'la yaşaması imkansızdır. Bütün despotlar rüşvet verirler. Halk hem rüşvet verir hem de acımasızlık eder. Onlara otorite uygulayabileceklerini kim söylemiş? Onlar yaşamak, dinlemek ve sevmek için yaratıldılar.

Biri onlara büyük bir haksızlık yaptı. Kendilerinden aşağı olanları taklit ederek kendilerine yazık ettiler. Prens'in asasını aldılar. Nasıl kullanabilirlerdi ki? Papa'nın üçlü tacını takındılar. Onun ağırlığını nasıl taşıyabilirlerdi ki? Onlar kalbi kırık bir palyaço gibi. Güzelliği seven herkes acısın onlara. Onlar

Şöyle der Kafka: "İki hasmı var: Birincisi onu ardından, başlangıçtan bastırıyor. İkincisi ise yolun ilerisini kesmiş. Her ikisine karşı da savaş veriyor. Tabii ikincisine karşı savaşında birincisinden destek alıyor, çünkü birincisi onu ileri itmek istiyor. Aynı şekilde birincisiyle olan savaşında, kendisini geriye ittiği için ikincisinden destek alıyor. Ama bu yalnızca teorik olarak böyle. Zira ortada yalnızca iki hasım yok, kendisi de var; gerçekten kendi niyetinin ne olduğunu biliyor mu? Yine de savunmasız kaldığı bir anda –ki bu anın şimdiye dek hiçbir gecenin olmadığı kadar karanlık olması gerekir– kavga hattının dışına sıçramanın ve bu kavgadan edindiği tecrübeyle hasımlarının birbirleriyle olan savaşında hakemlik konumuna yükselmenin hayalini kuruyor."

Bütün basitliği ve kısalığıyla bu hikayede "düşünce olayı" denebilecek zihinsel bir görüngü anlatılır. Sahnede geçmiş ile geleceğin güçlerinin birbirleriyle savaştığı bir savaş alanı vardır; aralarında da ayakları üzerinde durmak için her iki tarafa karşı da mücadele vermek zorunda kalan, Kafka'nın "o" dediği insan yer alır. Dikkat edilmesi gereken ilk şey sadece geleceğin değil, aynı zamanda geçmişin de bir güç olarak görülmesidir; öte yandan geçmişin yükü, geleceğe doğru ilerlemekte olan insanların sırtlarından atabilecekleri, hatta atmaları gereken bir yük değildir. Faulkner'ın deyişiyle, "geçmiş asla ölü değildir, hatta geçmiş bile değildir." Üstelik geriye, başlangıç noktasına kadar uzanan bu geçmiş insanı geriye çekmez, ileriye iter ve beklenenin aksine, bizi geriye, geçmişe doğru süren gelecektir.

Hannah Arendt

kendileri Güzellliği sevmeseler de, gene de kendi kendilerine acısınlar. Onlara zorbalık numarasını kim öğretti?

Üzerinde durulması gereken birçok başka husus var. Rönesans'ın büyüklüğünün, toplumsal problemleri çözmeye çalışmamasından, öyle şeylerle uğraşmayıp bireyin özgürce, güzellikle ve doğallıkla gelişmesine izin vermesinden, böylece büyük ve birer birey olan sanatçılar, büyük ve birey olan insanlar yetiştirmesinden ileri geldiğine dikkat çekilebilir.

XIV. Louis'nin modern devleti kurarken sanatçının bireyselliğini yok ettiği, her şeye tekrardan ileri gelen bir tekdüzelik katarak canavarlaştırdığı, hükmetmeye boyun eğdirerek zavallılaştırdığı, tüm Fransa'da geleneği güzellikle birleştirerek ve eskimiş formu yenisiyle buluşturarak yenileyen bütün o soylu ifade özgürlüklerini yok ettiği söylenebilir.

Fakat geçmiş önemli değil. Şu an önemli değil. Hesaplaşmamız gereken gelecektir. Çünkü geçmiş insanın olmamış olması gerekendir. Hal, insanın olmaması gerekendir. Gelecek sanatçıdır.

Tabii, burada ileri sürülen modelin son derece kullanışsız ve insan doğasına aykırı olduğu söylenecektir. Tamamen doğru. Kullanışsız ve insan doğasına aykırı. Ama tam da onun için gerçekleştirilmeye değer, ve onu önermemiz de bu yüzden.

Çünkü, nedir kullanışlı model? *Kullanışlı model ya zaten varolan bir modeldir ya da şu an hüküm süren koşullarda gerçekleştirilebilecek bir modeldir* Ama karşı çıktığımız tam da bu varolan koşullardır; bu koşulları verili sayabilen herhangi bir model, yanlış ve budalacadır. Koşullar ortadan kaldırılacak,

Dünyada Fransa ihtilâli kadar büyük ve güzel epope azdır. Yirmi-otuz sene içinde beşeriyet, iki bin yıl kendisini idare edecek düsturların hepsini bulmuştur. Fakat, başladığı zaman, neticenin sadece bir burjuvazi hakimiyeti ile biteceğini kim bilirdi?
Ahmet Hamdi Tanpınar

Toplumun ego aracılığıyla gerçekleştirdiği arzuların bastırılması, sadece toplum açısından değil, birey için de daha akıl dışı bir durum haline gelir. Rasyonellik büyük tantanalarla öne sürüldüğü ve savunulduğu ölçüde, insanın zihninde de uygarlığa ve onun bireyin içindeki temsilcisi olan egoya karşı bilinçli ya da bilinçsiz bir öfke büyümeye başlar.
Max Horkheimer

insan doğası değişecektir. İnsan doğası hakkında tek gerçek bilgimiz onun değiştiğidir. Onda bel bağlayabileceğimiz tek nitelik değişimdir. İflas eden sistemler insan doğasının değişmezliği üzerine kurulmuş olanlardır, onun gelişmesi ve iyileşmesi üzerine kurulmuş olanlar değil.

XIV Louis'nin hatası, insan doğasının hep aynı kalacağını sanmasıydı. Onun bu hatasının sonucu, Fransız Devrimi oldu. Hayranlık verici bir sonuçtu. Hükümet edenlerin hatalarının sonuçları, her zaman oldukça hayranlık verici olmuştur.

Şunu da hatırlatalım ki, Bireysellik insana beraberinde mide bulandırıcı bir görev teranesiyle gelmez; görev, başkalarının istediğini sadece onlar istiyor diye yapmaktan başka bir şey değildir. Çirkin bir özveri teranesiyle de gelmez; o da vahşi bir sakatlama alışkanlığının süregitmesinden başka bir şey değildir.

Sözün özü, o insan üzerinde herhangi bir hak iddia ederek gelmez. Doğallıkla ve kaçınılmaz olarak insanın içinden çıkagelir. O, tüm gelişmenin yöneldiği noktadır. Bütün organizmaların kendisine doğru yöneldiği farklılaşmadır. Hayatın her biçiminde varolan ve hayatın her biçiminin şevkle ulaşmaya çalıştığı kusursuzluktur.

Bu yüzden Bireysellik, insan üzerinde yaptırım uygulamaz. Tam tersine, insana kendisi üzerinde yaptırımlar uygulanmasına izin vermemesini söyler. İnsanları iyi olmaya zorlamaz. İnsanların rahat bırakıldıklarında iyi olduklarını bilir.

İnsan, Bireyselliği kendi içinden çıkarıp geliştirecektir. İnsan, günümüzde Bireyselliği bu biçimde

Gelişmiş birey, gelişmiş bir toplumun ürünüdür. Bireyin kurtuluşu, toplumdan kurtuluş değil, toplumun atomlaşmasından kurtuluştur –doruk noktasına kolektifleşme ve kitle kültürü dönemlerinde çıkabilen bir atomlaşma.
Max Horkheimer

Bir insan yalnız olmayı pek iyi beceremiyorsa, başkalarıyla bir arada olmayı da beceremez.
Richard Sennett

Fert esastır. Ormanda ağacın esas olduğu gibi.
Ahmet Hamdi Tanpınar

Tuhaf bir paradoks: İnsanlar en dar ve kişisel çıkarlarından hareketle davranıyorlar, oysa davranışları hiçbir zaman olmadığı kadar kitle içgüdülerinin hükmü altında.
Walter Benjamin

geliştirmektedir.

Bireyselliğin kullanışlı olup olmadığı sorusunu sormak, Evrim kullanışlı mı diye sormaya benzer. *Evrim hayatın yasasıdır ve Bireyselliğe yönelen Evrim'den başka Evrim yoktur.* Bu eğilimin dile getirilmediği noktada, yapay biçimde sekteye uğratılmış bir gelişme ya da hastalık, ya da ölüm söz konusudur.

Bireysellik, ayrıca bencillikten ve özentiden de uzak olacaktır. Otoritenin olağanüstü zorbalığının sonuçlarından birinin de, sözcüklerin kendi gerçek ve sade anlamlarından çıkarılıp çarpıtılmaları ve dile getirdikleri şeyin tersini ifade etmekte kullanılmaları olduğu söylenmiştir.

Sanat için geçerli olan, Hayat için de geçerli. Günümüzde, canının istediği gibi giyinen birine özenti denebiliyor. Fakat o bunu yaparken tamamiyle doğal bir biçimde davranmaktadır. Bu konularda özenti, insanın komşusunun zevkine göre giyinmesi demektir ve komşusunun zevki çoğunluğun zevki olduğu için de, büyük olasılıkla son derece sakil olacaktır.

Kendi kişiliğini sonuna kadar ortaya koymak için kendine en uygun biçimde yaşayan insana –eğer hayatının başlıca hedefi kendini geliştirmekse– bencil denir. Ama aslında herkes böyle yaşamalıdır. *Bencillik, kişinin dilediği gibi yaşaması değil, başkalarından kendi istediği gibi yaşamasını talep etmektir.* Bencil olmamak da başka insanların hayatlarına ilişmemek, onlara müdahale etmemektir.

Bencillik, her zaman kendi çevresinde mutlak bir tip birörnekliği yaratmayı hedefler. Bencil olmayan ise, sonsuz tip çeşitliliğini son derece zevk veren bir

Toplum, çağdaş bir kuramda öne sürüldüğü gibi, çeşitli "dolaplar"dan oluşuyorsa eğer, onu en iyi temsil eden model de "kolektif"in tam tersi olan şeydir: Monad olarak birey. Her bireyin kesinlikle tikel olan çıkarlarının izini sürmekle, "kolektif"in doğasını da incelemiş oluruz. Farklı dürtülerin gerçeklik ilkesine cevap veren bir ego'nun önderliği altında örgütlenişini de, içselleştirilmiş bir haydut çetesi olarak düşünmek mümkündür: Şefiyle, adamlarıyla, törenleriyle, bağlılık yeminleriyle, ihanetleriyle, çıkar çatışmalarıyla, entrikalarıyla ve bütün girdi çıktısıyla bir haydut çetesinin içselleştirilmiş biçimi. Bunu anlamak için, bireyin çevresine hararetle kafa tuttuğu o patlama anlarını, öfke nöbetlerini göz önüne getirmek yeter: Öfkeli insan kendi benliğinin çete şefi olarak belirir hep: Tongaya basmama emrini vermiştir bilinçdışına, içindeki grup adına konuşmanın güveniyle gözleri parıldamaktadır. Kişi kendi saldırganlığını ne kadar benimserse, toplumun baskıcı ilkesini de o kadar iyi temsil eder. Belki de asıl bu anlamda doğrudur şu ilke: En bireysel olan, en genel olandır.

Theodor W. Adorno

şey olarak algılar, kabul eder, ondan haz alır, tadını çıkarır.

İnsanın kendine ait düşünceleri olması bencillik değildir. Kendi düşünceleri olmayan insan hiç düşünmüyor demektir. İnsanın komşusundan kendisi gibi düşünmesini, kendisiyle aynı görüşlere sahip olmasını istemesi son derece bencil bir davranıştır. Neden öyle düşünsün? Eğer düşünebiliyorsa, muhtemelen başka biçimde düşünecektir. Eğer düşünemiyorsa, ondan herhangi bir düşünce talep etmek canavarlıktır.

Kırmızı bir gül, kırmızı bir gül olmak istediği için bencil değildir. Eğer bahçedeki bütün öbür çiçeklerin hem kırmızı hem de gül olmalarını isteseydi, o zaman bu korkunç bir bencillik olurdu.

Bireyselliklerinde insanlar son derece doğal ve mutlak biçimde bencillikten kurtulmuş olacaklar, kelimelerin anlamlarını bilecekler ve onları özgür, güzel hayatlarında gerçekleştirecekler. İnsanlar zorba egoistler de olmayacaklar. Çünkü egoist zorba, başkaları üzerinde hak iddia edendir. Bireyselliğe inanan insan bunu yapmayı arzu etmeyecektir. Bu ona haz vermeyecektir.

İnsan bireyselliği gerçekleştirdiğinde, sempatiyi de gerçekleştirecek ve onu özgürce ve anlık biçimde uygulayacaktır.

Şu ana dek insan sempati duygusunu hiç geliştirmemiştir. Sadece acı çekenlere sempati duyar, fakat acıya duyulan sempati, sempatinin en soylu biçimi değildir.

Her türlü sempati soyludur, fakat acı çekenlere duyulan sempati en az soylu olanıdır. O, egoizmle

En büyük amaç, evrensel temel yasalara ulaşmaktır. Bu yasalara giden mantıksal yollar yoktur; onlara yalnızca sezgiyle, deneyimin sempatik kavranışı ile varılabilir.
Albert Einstein

Hayvanların birçoğu, birbirinin acılarını ve sıkıntılarını paylaşmaktadır. Bay Blyth, hint kargalarının kör arkadaşlarını beslediğini görmüştür. Bir köpeğin, yakın arkadaşı olan ve sepetinde hasta yatan bir kediyi birkaç defa yalamadan sepetin yanından geçmediğini gözlerimle gördüm. Bu, bir köpekteki acıma duygusunun en güvenilir belirtisidir. Toplumsal hayvanların sevinçle ilgili duygudaşlıkları ise şüphelidir. Bununla birlikte, Bay Buxton, başıboş yaşayan papağanların yuvası olan bir çifte "aşırı ilgi" gösterdiğini anlatmaktadır. Dişi papağan ne zaman yuvasından ayrılsa, bir küme papağan onun çevresini sarıyor ve "çığlıklar atarak gösteri yapıyordu."
Charles Darwin

And sympathy
is
what we
need
my
friend
'cause there's
not
enough love
to go round
Rarebird

lekelenmiştir. Marazi olmaya yatkındır. Onda her zaman kendi güvenliğimiz için korkuya kapılma unsuru vardır. Kendimizi cüzzamlının ya da körün yerinde bulabileceğimizden, o zaman bize bakan kimse olmayacağından korkarız. Bu sempati garip biçimde sınırlayıcıdır da.

İnsan hayatını bütünüyle sempati kurmalıdır, sadece hayattaki acılar ve hastalıklarla değil, hayattaki sevinç ve güzellik ve enerji ve sağlık ve özgürlükle de.

Daha geniş çaplı sempati tabii ki daha zordur. O daha fazla benlikten vazgeçmeyi gerektirir.

Bir dostun çektiği acılara herkes üzülebilir, ama bir dostun başansına sevinmek çok soylu bir kişilik yapısı –hatta gerçekten Bireyselci bir kişilik– gerektirir.

Rekabet ve yer edinme mücadelesinin yarattığı modern stres içinde bu çeşitten bir sempatiye doğal olarak ender rastlanır. Aynı sempati, her yerde birden ağırlığını onca hissettiren, tip birörnekliği denen gayriahlâki ideal ve kurallara uyum gösterme eğilimi –ki belki de bu İngiltere'de en iğrenç boyutlara varmıştır– tarafından da bastırılır.

Acıya duyulan sempati elbette hep varolacaktır. O, insanın ilk dürtülerinden biridir. Birey hayvanlar, tabir caizse daha yüksek hayvanlar bu duyguyu bizimle paylaşırlar.

Fakat şunu unutmamalı ki, sevinci paylaşmak dünyadaki sevincin toplamını yoğunlaştırırken, acıya yerinmek acının miktarını gerçekten azaltmaz. İnsanın kötülüğe daha iyi göğüs germesini sağlayabilir, ama kötülük ortadan kalkmaz. Vereme yerinmek veremi ortadan kaldırmaz; bunu Bilim yapar.

Bu yüzden, Sosyalizm yoksulluk sorununu, Bilim

Hıristiyanlık, toplumsal ve siyasal bir eşitlikle değil, Tanrı önünde eşitlikle ilgilidir. Dünyevi eşitsizlikleri her zaman kabul etmiş ve doğrulamıştır. Ruhların başlıca sorunu "kendilerine insanlığın kurtuluşu vaat edilmiş", "Tanrının çocukları" vb. sıfatlarla donatılmış tüm insanlar arasındaki metafizik eşitlik statüsüdür. Kurumlandırılmış bir din, hatta imparatorluk tebaası için yasal olarak zorunlu bir din haline geldiğinde (Büyük Theodosios kararnamesiyle) Hıristiyanlık toplumsal hiyerarşilere pek güzel uyum sağlamış ve o hiyerarşileri doğrulamıştır.

Başka konularda gayet ciddi olan bir takım düşünürlerin, hıristiyanların vaz ettiği "ruhların aşkın eşitliği"ni toplumsal ve siyasal eşitliğe ilişkin modern düşüncelerin atası olarak sunmak istemeleri tuhaftır. Bunu yapabilmek için, insanın 12 yüzyıllık Bizans'ı, 10 yüzyıllık Rusya'yı, 16 yüzyıllık İber Yarımadası'nı, Avrupa'da köleliğin kutsanmasını (ve kölelik anlamında Almanca'da kullanılan o güzel sözcüğü –Leibeigenschaft: Beden üzerinde mülkiyet hakkı) ve bir dolu başka şeyi unutması ya da silip atması gerekir.

Cornelius Castoriadis

hastalıkları ortadan kaldırdığında, duygusallık düşkünlerinin alanı daralacak, insanın sempati alanı genişleyecek, insan daha sağlıklı ve içten olacaktır. İnsan başkalarının sevinç dolu yaşamlarını düşününce, kendisi de sevinç duyacaktır.

Çünkü geleceğin Bireyselliği sevinç yoluyla gelişip serpilecektir. *İsa toplumun yapısını değiştirmekle ilgili bir girişimde bulunmadı, bu yüzden de onun insana vaz'ettiği Bireysellik, sadece acı yoluyla ya da yalnızlık içinde gerçekleştirilebilirdi.*

İsa'ya borçlu olduğumuz idealler, toplumdan tamamiyle elini eteğini çeken ya da toplumu tamamiyle reddeden insanın idealleridir. Ama insan, doğası itibariyle toplumsaldır. Tebai kenti bile eninde sonunda insanla dolmuştur. Münzevi, eninde sonunda kişiliğini gerçekleştirse de, onun bu yoldan gerçekleştirdiği kişilik yoksullaşmış bir kişiliktir.

Öte yandan, acının insanın kendini ortaya koymasına yarayabilecek bir yol olduğu yolundaki korkunç gerçek, tüm dünyayı müthiş etkiledi. Kof konuşmacılar ve kof düşünürler, kürsülerden ve platformlardan çoğunlukla dünyanın hazza tapındığından bahseder, haz aleyhinde sızlanır dururlar.

Fakat dünya tarihinde dünyayı yöneten ideal, pek seyrek olarak sevinç ve güzellik olmuştur. Acıya tapınmak dünyayı çok daha sıkça egemenliği altına almıştır.

Azizleri ve şehitleri, kendine işkence etme aşkı, o delice vücutta yaralar açma tutkusu, bıçaklarla deşmeleri, değneklerle dövmeleriyle Ortaçağcılık –asıl Hıristiyanlık Ortaçağcılık, Ortaçağın İsa'sı ise asıl İsa'dır.

Ortaçağ geleneğinde, yaradılış öyküsü resimli roman gibi sahne sahne resme geçirilmiştir. Rönesans çağında öyküsel sıralanış ortadan kalkmış, resme geçirilen tek an utanma anı olmuştur. Erkekle kadın incir yapraklarıyla ya da elleriyle bir örtünme hareketi yaparken gösterilir. Ama artık birbirlerinden değil, seyirciden utanmaktadırlar. Sonra bu utanma bir çeşit gösterişe dönüşmüştür. (...) Mary Magdalene'nin öyküsünde vurgulanan şey, Magdalene'nin İsa'yı çok sevdiği, bu yüzden geçmişinden pişmanlık duyduğu, tövbe ederek bedeninin ölümlüğünü, ruhun ölümsüzlüğünü kabul ettiğidir. Oysa, (Rönesans resimleri) bu öykünün özüne ters bir şey söyler. Resimlere bakılırsa Magdalene'nin yaşamında tövbe edişin getirdiği o büyük değişim hiç olmamış gibidir. Magdalene, her şeyden önce dokunulabilir, istenir bir kadın olarak gösterilmiştir. (...) Bu çok bilinçli bir bireycilik gelişmesiydi... Başlangıçta yağlıboya –Kuzey Avrupa'da, 18. yüzyılın başında– yepyeni özellikler taşıyan resimler yapmak için kullanılıyordu. Bu özellikler çeşitli Ortaçağ sanat törelerinin etkisiyle bir bakıma gölgelenmişti. Yağlıboya resmin kendi görüş biçimine bütünüyle ulaşması 18. yüzyıla dek gerçekleşmedi. Bu gelenek kültürel varsayımlarımızın çoğuna biçim vermektedir. Doğa görüntüleri, kadınlar, yiyecekler, soylular ve mitler gibi konular, görme biçimlerimizi bugün bile etkilemektedir.

John Berger

Rönesans'ın şafağı dünya üzerine doğduğunda ve beraberinde hayatın güzelliğine ve yaşama sevincine ilişkin yeni idealler getirdiğinde, insanlar İsa'yı anlayamaz oldular. Sanat bile gösterir bunu bize.

Rönesans ressamlan, İsa'yı bir sarayda ya da bir bahçede başka bir çocukla oynayan ya da annesinin kucağına yatmış, ona ya da bir çiçeğe ya da parlak renkli bir kuşa bakıp gülümseyen bir çocuk olarak resmederler; ya da soylu bir edayla çevresindekilerin arasından yürüyüp giden soylu, gösterişli bir figür olarak; ya da bir çeşit vecd içinde yeniden doğan bir figür olarak. Onu çarmıha gerilmiş çizdiklerinde bile, kötü insanların acı çektirdikleri güzel bir Tanrı olarak çizdiler.

Fakat İsa, onları pek meşgul etmedi. Onlara zevk veren, hayranlık duydukları kadınları ve erkekleri resmetmek ve güzelim yeryüzünün güzelliğini göstermekti.

Birçok dini resim çizdiler –hatta, çok fazla çizdiler, onlardaki tip ve motif tekdüzeliği bıktırdı ve bu da sanat için kötü oldu. Bu, kitlenin sanat konularındaki otoritesinin sonucuydu ve üzücüydü. Ama konuya ruhlarını katmıyorlardı.

Rafaello, Papa portresini yaparken büyük bir sanatçıdır. Madonnalarını ve çocuk İsalarını resmederken, katiyen büyük bir sanatçı değildir.

İsa'nın Rönesans'a mesajı yoktu, ki bu da harikuladeydi, çünkü beraberinde onunkine alternatif bir ideal getirdi; o yüzden gerçek İsa'yı bulmak için Ortaçağ sanatına gitmeliyiz.

Orada İsa sakatlanmış ve örselenmiş biridir; hoş çehresi gözümüzü okşayacak biri değildir, çünkü

Nikolay Petroviç "nihilist" diye söylendi, "benim bildiğime göre bu, Latince nihil, yani hiç sözcüğünden gelmektedir. Bu söz, hiç... Hiçbir şey tanımayan bir adam demektir, öyle değil mi?"
Pavel Petroviç: "Desene, hiçbir şeye saygı göstermeyen bir adam" diye tamamladı ve yeniden yağını ekmeğine sürmeye başladı. Arkadi "yani her şeye tenkitçi bir gözle bakan adam" diye ekledi.
Pavel Petroviç "bunların ikisi de aynı şey değil mi?" diye sordu. "Hayır, aynı şey değil. Nihilist, hiçbir otorite önünde eğilmiyen, ne kadar saygıdeğer olursa olsun, hiçbir prensibe inanmıyan adam demektir."
"Evet, eskiden hegelistler vardı, şimdi nihilistler. Bakalım boşlukta, havasız fezada nasıl yaşayabileceksiniz? Kardeşim Nikolay Petroviç, lûtfen şu zili çalar mısın, benim kakao içme zamanım geldi."
Ivan Sergeyeviç Turgenyev

İhsan güldü: "İyi ama, bütün bunları ancak inanan söyleyebilir. Sen pekâlâ inanıyorsun!.. Hem hepimizden fazla!"
"Hayır, inanmıyorum. Yalnız hakikaten inananın kafasıyla düşünüyorum. (...) Benim için hakikat budur. Anlıyor musunuz! Benim için Allah ölmüştür. Ben hürriyetimi tadıyorum. Ben Allah'ı kendimde öldürdüm."
İhsan sordu: "Hakikaten hür olduğunu sanıyor musun?"
Suat ona kinle baktı. Yüzü ter içindeydi: "Bilmiyorum" dedi, "hür olmak istiyorum..."
"Hayır, olamazsın... Çünkü içinde, öldürdüğün Allah var. Sen kendi hayatını yaşamıyorsun artık. Sen bu halinle sadece bir mezar, bir tabut gibi bir şeysin. Korkunç, zalim bir ölümü yaşıyorsun. Hangi hürriyet?.. Evet, ben de biliyorum, 'o olmazsa, her şey mübahtır' sananlar oldu. Onun boşalttığı yeri, insanlığa parçalıyanlar oldu. Tanrı insanı ben de biliyorum. Ne oldu? Sadece sefaletlerimizle başbaşa kaldık. Hakikatte bir şafak diye baktığın şey bir yangındır... Hayır, sen Allah düşüncesini içinde azdırmakla ondan kurtulamazsın. Hiçbir yara kurcalamakla iyileşmez." Bir müddet durdu. "Fakat, bilir misin Suat, ne güzel bir ilâhiyatçı olurdun? Çünkü yaptığın tersine çevrilmiş bir teolojidir."
Ahmet Hamdi Tanpınar

Güzellik bir sevinç kaynağıdır; güzel giysiler yoktur üzerinde, çünkü o da bir sevinç olabilir; o mucizevi bir ruha sahip bir dilencidir; ruhu ölümsüz bir cüzzamlı; ne mal mülk ister, ne sağlık; o, acı yoluyla kusursuzluğa erişen bir Tanrıdır.

İnsanın evrimi ağır ağır olur. İnsanın adaletsizliği büyüktür. Acının kendini gerçekleştirmenin bir yolu olarak ortaya konulması gerekliydi. Bugün bile, dünyanın bazı yerlerinde, İsa'nın mesajı gereklidir.

Modern Rusya'da yaşayan hiç kimse, belki de kusursuzluğa acıdan geçmeden ulaşamaz. Bir-iki Rus sanatçı kendilerini Sanat'ta, Ortaçağ karakterli bir edebiyatta ortaya koyabilmişlerse, bu, o edebiyatın egemen renginin insanların acı çekme yoluyla kendilerini var edebilmeleri olmasından ötürüdür.

Fakat sanatçı olmayan ve yaşanan hayattan başka hayat biçimi bilmeyenler için, acı kusursuzluğa açılan tek kapıdır. Halihazırda Rusya'daki rejim altında mutlu mutlu yaşayıp gidenler, ya insanın Ruh'u olmadığına inanıyorlar ya da, varsa da, geliştirilmeye değmeyeceğine.

Otoritenin kötü olduğunu bildiği için tüm otoriteyi reddeden ve kendisini acı aracılığıyla gerçekleştirdiği için bütün acılara kucak açan Nihilist, gerçek Hıristiyandır. Onun için Hıristiyanlık ideali gerçek bir şeydir.

Oysa İsa otoriteye de başkaldırmadı. Roma İmparatorluğu'nun imparatorluk otoritesini kabul etti ve ona haraç verdi. Yahudi Kilisesi'nin dini otoritesine katlandı ve onun uyguladığı şiddeti kendine özgü bir şiddetle kovmaya kalkışmadı.

Yukarıda da söylediğim gibi, toplum yapısının

Toplumun basıncına karşı gerçek deneyimi hâlâ mümkün kılan şey, zevkle işin birbirine dolanması olabilir ancak. Bu türden bir deneyim gittikçe toplumun hoşgörü sınırlarının dışına itilmektedir. Düşünsel denen meslekler için de geçerlidir bu: Ticari faaliyeti andırdıkları ölçüde her türlü haz öğesinden de yoksun kalıyorlardır. Atomlaşma, sadece bireylerin birbirinden kopmasında değil, bireyin kendi içinde bölünmesinde ve yaşamının çeşitli alanları arasında duvarların belirmesinde gösterir kendini. Hiçbir ruhsal doyum payı tanınmamalıdır işe ki, amaçlar bütünlüğü içindeki işlevsel alçakgönüllülüğünü yitirmesin; boş zamanın içine de hiçbir düşünce kıvılcımı karışmamalıdır ki, iş dünyasına sıçrayıp onu ateşe vermeye kalkmasın. Yapıları açısından iş ve eğlence gittikçe birbirini daha çok andırmaya başladığı halde, aralarındaki ayrım da görünmez sınır çizgileriyle sürekli pekiştirilmektedir. Sevinç ve zihin ikisinden de kovulmuştur: Hüküm süren, vahşi ciddiyet ve sahte faaliyettir ikisinde de.

Theodor W. Adorno

Haz, mutlu yaşamanın başlangıcı ve ereğidir; çünkü doğuştan bizimle olmakla onu ilk iyi olarak tanımışızdır ve ona başvuraraktır ki, tüm seçme ya da kaçınma edimlerimize başlarız.

Ayartılmış insanın hazlarından bahsetmiyoruz; demek istediğimiz şey, bedenin acıdan ve ruhun karışıklıktan özgürlüğüdür. Erdem, ruhun dinginliğinin koşuludur. Yalınlık, ılımlılık, ölçülülük, neşe gibi erdemler, haz ve mutluluğa dizginsiz lükslerden, ateşli tutkulardan ve benzerlerinden çok daha fazla katkıda bulunurlar.

Hiçbir haz temin etmeyen ahlâklılıkla, bu ahlâklılığa yapılan takdirlere tükürmelidir. Zevk hazzını, aşk hazzını, sesin ve görülen şeylerin hazzını kaldırdığım zaman, hayrı algılayamam.

Bilgeliğin bütün yaşamın mutluluğu için sağladığı şeyler içinde, hepsinden önemlisi, dostluğun kazanılmasıdır.

Epikür

değiştirilmesi için bir planı yoktu. Oysa modern dünyanın planları var. Yoksulluğu ve onun çektirdiği ıstırapları ortadan kaldırmayı amaçlıyor. Acıyı ve acının sonucu olan ıstırapları ortadan kaldırmayı arzu ediyor. Yöntem olarak Sosyalizm ve Bilim'e güveniyor.

Hedeflediği, kendini sevinç yoluyla ortaya koyan bir Bireyselliktir. Bu Bireysellik, her türlü Bireyselliklerden daha geniş, daha dolu, daha güzel olacaktır.

Acı, kusursuzluğa ermenin nihai yolu değildir. Sadece geçicidir ve bir karşı çıkıştır. Yanlış, sağlıksız, adaletsiz bir çevreyle ilintilidir. Hatalı olan, hastalık olan, adaletsizlik olan ortadan kaldırıldığında, artık ona gerek kalmayacaktır. Görevini yerine getirmiş olacaktır. Bu önemli bir görevdi, amâ miadı hemen hemen dolmuş gibidir. Etki alanı gün geçtikçe daralmaktadır.

İnsan da bunun farkına varmazlık edemeyecektir. *Çünkü insanın peşinde olduğu ne acıdır ne de haz, sadece Hayat'tır:* İnsan yoğun, dopdolu, kusursuz yaşamak ister.

Başkalarına kısıtlamalar getirmeden, ya da o kısıtlamalar altında yaşamadan yaşayıp gidebildiğinde ve bütün eylemleri ona haz verecek şeyler olduğunda, o da daha aklı başında, daha sağlıklı, daha uygarlaşmış olacaktır. Haz, Doğa'nın sınavı, onun onayının işaretidir.

İnsan mutlu olduğunda, kendisiyle ve çevresiyle ahenk içindedir. Sosyalizmin, istese de istemese de hizmetkârı olduğu yeni Bireyselcilik, kusursuz bir ahenk olacaktır.

O, Eski Yunanlıların aradığı, fakat köle sahibi ol-

İlkin Yunanlılarda özgürlüğün bilinci doğmuştur, ama onlar da Romalılar gibi, yalnızca bazı kişilerin özgür olduğunu kabul ediyorlardı. İnsanın insan olarak özgür olduğunu Platon da, Aristoteles de bilmediler; bu nedenle özgürlükleri sınırlanmış olmakla kalmadı, aynı zamanda kısmen solmaya yargılı yetersiz bir çiçeğe, kısmen de insanın insana zorlu bir köleliğine dönüştü.

Friedrich Hegel

Yasaları konusunda açıkça karar alan ve bu yasaları değiştiren bir toplum örneği ilk kez Antik Yunan'da görülmüştür. Kendi kendini sorgulayan –yani kendini felsefeye teslim eden– ilk toplum Antik Yunan olmuştur. Antik Yunan, demokrasinin ve felsefenin yaratılmış olduğu ve dolayısıyla da bizim kökenlerimizin içinde yer aldığı tarihsel - toplumsal locus'tur. Antik Yunan, bizim için birçok başka kültürün olabileceği gibi bir 'model' ya da bir 'örnek' değil, bir tohumdur.

Cornelius Castoriadis

Barutla kurşunun olduğu yerde Akhilleus mümkün mü? Ya da, bugünkü basın bir yana, matbaa makinasının olduğu yerde İlyada? Yetişkin bir insan bir daha çocuk olamaz –olsa olsa çocuksu olur. Buna karşılık, çocuğun naifliği yine de bir sevinç kaynağı değil midir? Daha yüksek bir düzeyde onun yapmacıksız gerçeğini yeniden üretmeye çalışması gerekmez mi? İnsanlığın tarihi çocukluk dönemi –hiçbir zaman geri dönmeyecek bir dönem olarak– neden sonsuz bir cazibe kaynağı olmasın?

Karl Marx

dukları ve kölelerini açlığa mahkum ettikleri için, Düşünce dışında, tam anlamıyla gerçekleştiremedikleri şey olacaktır; o, Rönesans'ın aradığı, fakat köle sahibi olduğu ve onları açlığa mahkum ettiği için Sanat dışında tamamen gerçekleştirmediği şey olacaktır. O eksiksiz olacaktır ve onun aracılığıyla her insan kendi kusursuzluğuna erişecektir. Yeni Bireyselcilik, yeni Hellenizm olacaktır.

Kaynakça

16 → *Charles Darwin*, "İnsanın Türeyişi", Sol Yayınları
Gustave Flaubert, "Mektuplar - Gustave Flaubert / George Sand", Arkadaş Kitaplar
18 → *Paul Lafargue*, "Tembellik Hakkı", Telos
20 → *Max Weber*, "Modern Sociology" içinde, Penguin Books
George Orwell, "The Collected Essays, Journalism and Letters of George Orwell", Penguin Books
Karl Marx, "Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi", Sol Yayınları
22 → *Aldous Huxley*, "Science, Liberty and Peace", Harper
Cornelius Castoriadis, "Dünyaya, İnsana ve Tabiata Dair", İletişim
Karl Marx, "1844 Elyazmaları", Sol Yayınları
24 → *Karl Marx*, "1844 Elyazmaları", Sol Yayınları
26 → *Orhan Pamuk*, Roll, sayı 38, Ocak 2000
Henry David Thoreau, "Civil Disobedience and Other Essays", Dover ("Sivil İtaatsizlik", Vadi)
Ahmet Hamdi Tanpınar, "Huzur", Dergah
28 → *Halil Turhanlı*, Öküz dergisi, sayı 71, Nisan 2000
30 → *Henry David Thoreau*, "Civil Disobedience and Other Essays", Dover ("Sivil İtaatsizlik", Vadi)
Rosa Luxemburg, Max Horkheimer'dan nakleden Phil Slater, "Frankfurt Okulu - Kökeni ve Önemi", BFS Yayınları
Yaşar Kemal, TİP adına 1962 radyo seçim konuşmasından, bkz. Roll, sayı 19, Mayıs 1998
32 → *Miklos Haraszti*, "Macaristan'da İşçi Olmak", Kaynak Yayınları
34 → *Erich Fromm*, "Zen Budizm ve Psikanaliz", Yol Yayınları
Max Horkheimer, "Akıl Tutulması", Metis
36 → Anadolu Ajansı (Radikal gazetesi, 4 Nisan 2000)
38 → *Michel Foucault*, "The Foucault Reader", Pantheon
Herbert Marcuse, "Eros and Civilization", Abacus ("Eros ve Uygarlık", İdea)
40 → *Percy Bysshe Shelley*, ("Anarşi Geçiyor", çeviren Yılmaz Öner), Sosyalizm Ansiklopedisi - Cilt 1, İletişim
42 → *Cornelius Castoriadis*, "Dünyaya, İnsana ve Tabiata Dair", İletişim
44 → *Ahmet Hamdi Tanpınar*, "Huzur", Dergah

46 ➜ *Aldous Huxley*, "Denemeler", Assos Yayınları
48 ➜ *Max Horkheimer*, "Akıl Tutulması", Metis
Theodor W. Adorno, "Minima Moralia", Metis
50 ➜ *Wilson Pickett*, aktaran Bernard Gendron, "Eğlence İncelemeleri", Metis
52 ➜ *Henry David Thoreau*, "Civil Disobedience and Other Essays", Dover ("Sivil İtaatsizlik", Vadi)
Immanuel Kant, nakleden Hannah Arendt, "Geçmişle Gelecek Arasında", İletişim
Makyavel, "Hükümdar", Remzi
Epikür, nakleden Cemil Sena, "Filozoflar Ansiklopedisi", Cilt 2, Remzi
Diderot - D'Alembert, "Ansiklopedi ya da Bilimler, Sanatlar ve Zanaatlar Açıklamalı Sözlüğü", Yapı Kredi Yayınları
54 ➜ *Michel Foucault*, "Ders Özetleri", Yapı Kredi Yayınları
56 ➜ *Alfred Adler*, nakleden Christopher Caudwell, "Yanılsama ve Gerçeklik", Payel
Karl Marx, "Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi" Sol Yayınları
58 ➜ *Herbert Marcuse*, "Tek Boyutlu İnsan", İdea
60 ➜ *Herbert Marcuse*, "Tek Boyutlu İnsan", İdea
Akşit Göktürk, Aldous Huxley'nin "Ada"sına Önsöz'den, Ayrıntı
62 ➜ *Ernst Neizvestny*, nakleden John Berger, "Art and Revolution", Writers and Readers
64 ➜ *Max Horkheimer - Theodor W. Adorno*, "Aydınlanmanın Diyalektiği", Kabalcı
Aldous Huxley, "Denemeler", Assos Yayınları
66 ➜ *Umberto Eco*, "Açık Yapıt", Kabalcı
68 ➜ *Gustave Flaubert*, nakleden Pierre Bourdieu, "The Field of Cultural Production", Polity
Max Horkheimer, "Akıl Tutulması", Metis
70 ➜ *Diderot - D'Alembert*, "Ansiklopedi ya da Bilimler, Sanatlar ve Zanaatlar Açıklamalı Sözlüğü"
72 ➜ *Theodor W. Adorno*, "Minima Moralia", Metis
74 ➜ *Wilhelm Reich*, "Dinle Küçük Adam", Yaprak
76 ➜ *Aldous Huxley*, "Denemeler", Assos Yayınları
Michel Foucault, "Kendini Bilmek", Om Yayınları
78 ➜ *Aldous Huxley*, "Denemeler", Assos Yayınları
Umberto Eco, "Açık Yapıt", Kabalcı
80 ➜ *Ahmet Hamdi Tanpınar*, "Huzur", Dergah
Metin Münir, "Sabah Olayı", Altın Kitaplar
82 ➜ *Metin Münir*, "Sabah Olayı", Altın Kitaplar

Haldun Simavi, aktaran Metin Münir, a.g.e.
Zafer Mutlu, aktaran Metin Münir, a.g.e.

84 ➜ *Metin Münir*, "Sabah Olayı", Altın Kitaplar

86 ➜ *Karl Marx*, "Rheinische Zeitung" / Sosyalizm Ansiklopedisi - Cilt 1
Pierre Bourdieu, "The Field of Cultural Production", Polity

90 ➜ *Jacques Lipchitz*, nakleden John Berger, "Art and Revolution", Writers and Readers

92 ➜ *William Shakespeare*, "Macbeth", Remzi

98 ➜ *Ünsal Oskay*, " 'Yıkanmak İstemeyen Çocuklar' Olalım", Yapı Kredi Yayınları

100 ➜ *Rekin Teksoy*, Dante'nin "İlahi Komedya"sına Önsöz'den, Oğlak

104 ➜ *Hannah Arendt*, "Geçmişle Gelecek Arasında" İletişim

106 ➜ *Ahmet Hamdi Tanpınar*, "Huzur", Dergah
Max Horkheimer, "Akıl Tutulması", Metis

108 ➜ *Ahmet Hamdi Tanpınar*, "Huzur", Dergah
Max Horkheimer, "Akıl Tutulması", Metis
Richard Sennett, Michel Foucault'nun "Dostluğa Dair"inin içinde, Hil Yayın
Walter Benjamin, "Son Bakışta Aşk", Metis

110 ➜ *Theodor W Adorno*, "Minima Moralia", Metis

112 ➜ *Albert Einstein*, nakleden Robert M. Pirsig, "Zen ve Motosiklet Bakım Sanatı", Ayrıntı
Charles Darwin, "İnsanın Türeyişi", Sol Yayınları
Rarebird, "Symphaty", 1969 tarihli "Rarebird" albümünden

114 ➜ *Cornelius Castoriadis*, "Dünyaya, İnsana ve Tabiata Dair", İletişim

116 ➜ *John Berger*, "Görme Biçimleri", Metis

118 ➜ *Ivan Sergeyeviç Turgenyev*, "Babalar ve Oğullar", Cem
Ahmet Hamdi Tanpınar, "Huzur", Dergah

120 ➜ *Theodor W. Adorno*, "Minima Moralia", Metis
Epikür, nakleden Fredrich Copleston, "Helenistik Felsefe", İdea / Cemil Sena, "Filozoflar Ansiklopedisi", Cilt 2, Remzi

122 ➜ *Friedrich Hegel*, "Tarihte Akıl", Kabalcı
Cornelius Castoriadis, "Dünyaya, İnsana ve Tabiata Dair", İletişim
Karl Marx, "Grundrisse", İletişim

Resimdeki üçbuçuk yanl bulunuz [*Cevap anahtarı münasip bir zamanda Roll da*]

"Oscar Wilde adıyla 'sosyalist' kavramının yanyana gelmesi, hele Türkiye gibi bir ülkede, insanları şaşırtabilir. Wilde denince Dorian Gray akla gelecektir; oyunları, masalsı öyküleri akla gelecektir, ama sosyalizm üstüne ne düşündüğünü bilen fazla kişi çıkmayacaktır. Kendini sosyalist görenlerin bu yazıda söylenenleri ciddiye alarak düşünmesi gerekir. Çünkü Wilde gelişkin bir bireysellik çerçevesinde bakıyor sosyalizme. Dolayısıyla söyledikleri, bir hayli yakın Marx'ın sosyalizm anlayışına. Oscar Wilde kitleler adına bireyselliğe karşı manevi şantaj uygulayacak 'ahlakçılık' biçimlerinden hoşlanmıyor. Marx da sosyalizmi bir 'ahlakçılık' olarak görmekten hiç hoşlanmamıştı. Hatta bunu sık sık abarttığı ve dolayısıyla bir 'bilimcilik' yanıltısına yaklaştığı görülür.

Dünyanın pek çok yerinde sosyalist hareketlerde geleneksel 'ahlakçılık' biçimleri sosyalist ahlaka karışmış, hatta onun yerine geçmişlerdir. Bu bakımdan Oscar Wilde'ın tavizsiz söylemi bir panzehir işlevi de görebilir."

Murat Belge

ISBN 975-93918-0-5

9 "789759"391805"